

ZEMPLÉNI FÁKLYA

A FÁY ANDRÁS TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

TARTALOM:

- AMBRÓZY AGOSTON: A TABLAÍRÓ-VILÁG. (ARCKÉPPÉL.)
HARSÁNYI ZSOLT: LÉGÁCIÓ.
MÁRIASSYNE SZEMERE KATINKA: SACRAMENTUM. (VERS.)
DRAGORITS EUGÉNIA: KELL VALAKINEK LENNI... (VERS.)
DIENES ADORJÁN: TÓPI SÓLYOM GALAMB SZARNYAT. (ELBESZÉLÉS.)
FARKAS DEZSŐ: KÉT VERS.
GÁL FERENC: HÁBORÚS EREDMÉNYEK.
NOVÁK ISTVÁN: KOSSUTH ELINDULÁSA.
DRAGORITS EUGÉNIA: TAVASZI ÁHITAT. (VERS.)
FARKAS ANDOR: RÉSZLET A „VOLT EGYSZER EGY EMBER...” C.
VIGJÁTÉKBÓL.
MÉSZÁROS PÁL: NÉHÁNY SZÓ A MAGYAR MUZSIKÁRÓL.
GULYÁS JÓZSEF: MEGGŐJULÓ SZARNYAK. (VERS.)
BALOGH ISTVÁN: SZALKAY LÁSZLÓ, A PATAKI DIÁK.
FIGYELŐ. — MAGUNKRÓL ÉS EMLÉKEINKRÓL. —
A FÁY ANDRÁS TÁRSASÁG ÉLETE.

II. ÉVF. 2. SZÁM. SZERENCSE, 1943. MÁRCIUS HÓ

Ambrózy Ágoston
a. Fáy András Társaság tb. tagja.

A táblabíró-világ

Irta: Ambrózy Ágoston

Mióta táblabíró vagyok, az igazság kusza arabeszkjét szövögetve sokszor gondolok a régi táblabírákra, azokra a nem is elődeimre, csak névrokonaimra, akik magyar földön történelmet csináltak. Harcolt és harcol mindakét típusú táblabíró, de a mai az igazságért, a 48-as időké a szabadságért. Melyik a nagyobb feladat? Nehéz eldönteni. De talán eldönti Szent Ágoston, amikor azt mondja *Vallomásaiban*, hogy az isteni igazságosság a különböző korszakokban azt rendeli és parancsolja, ami azon időknek megfelel. 48-ig s tovább is alkotmányunk szabadságáért kellett küzdenünk, később aztán kereshettük az igazságot.

Van-e hát márciusibb téma a táblabíróénál? És van-e nála időszerűbb téma most, a középosztály lesajnálása idején, ha meggondoljuk azt is, hogy annak a középosztálynak a magva a régi táblabíró-világban kelt ki. „Magyarom — kiált fel Degré Alajos pompás Visszaemlékezései-ben — áldd a táblabírák emlékét, mert nekik köszönheted, hogy még vagy, és ember vagy!“ Ők védték meg, a megyei védősáncok mögé sorakozva, alkotmányunkat és nyelvünket, ők adtak történelmünknek vezető réteg kitermelésére alkalmas, kitűnő jellemeket és szellemeket és a jurátusság intézményén keresztül ők teremtették meg azt az ifjúságot, amely aztán méltóvá lett 1848-ra.

A táblabírák e fiatal tanítványai, a jurátusok, a lelelkesebb és leghazafiasabb ifjúság volt. De a lelkeség és hazafiság is nehéz szavak. A lelkeségről még Széchenyi is azt mondja, hogy nálunk nem nemzetfenntartó erény, csak szalmaláng; a hazafiság fogalmát pedig olyan hitelvesztette tette a korteshordó és annyira elhomályosította a népünnepélyek göröglüze, hogy még Kosztolányi is azt mondta, hogy merészség kell a „haza“ szavának leírásához. Mégis ha e fogalmakat két világháború élményein átszűrten vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy a lelkesedésre, s hazafiságra is állandóan szükségünk volt és van. Kibírtuk volna-e ezt az új, már-már harmincéves háborút, ha nem lelkesülnénk a háború céljáért, amely mindig ennek a földnek a megvédése volt és hogyha nem szeretnénk ezt a szent földet, a hazánkat, nem szalmatüzzel és nem görögtüzzel, hanem a lelkünk lángoló tüzével?

Azután, amikor az a régi táblabíró nem harcolt a magyar ügyért, hát beült a méhesbe Horatiust olvasni. Most — közbevetőleg szólva — a rádióhoz ülünk és bizony abban több a jazz, mint a Psalmus. Az a „Horatiust a méhesben olvasó, régi magyar táblabíró“ lenyűgöző és szinte szimbolikus erejű kép. Az ilyen méhesek előtt megállt kulturánk évszázados háborúk közt dőcögő kordejá és a benne ülő nagy „napszámosok“, írók, költők, tudósok, színészek, megemelték a kalapjukat. Mert ezek a táblabírák nemcsak szabadnak akarták a hazájukat, hanem szellemi fejlődését bele akarták kapcsolni Európa kultúrájába. Ez a táblabíró már az „európeér-magyar“ prototipusa. És ez a kép ugyanakkor megkapó kapcsolatot adja anyagnak és szellemnek, földmívelésnek és írásmesterségnek, ekének és tollnak: ezek a táblabírák valamennyien kertészkedő Montaigne-ek vagy szőlészkedő Voltaire-ek.

A régi magyar táblabírák hűséges kertészei voltak Pannónia virágoskertjének, ennek a hegyektől övezett televényföldnek, amelyet végzete a történelem országtájára helyezte. Szellemmel, jellemmel, Verböczyvel és Horatiusszal vértezett nemes alakjukon minden március 15-én alkotmányos szabadságküzdelmünk hőskorának mitikus fénye csillan meg.

Légáció*

Irta: Harsányi Zsolt

Aki legátus-történetet hall, úgy hallgatja, mint valami száz esztendő előtti világ ódon tréfájú legendáját. Pedig a légáció nincs messze most sem, csak a kezét kell kinyújtani valamelyik főiskolára s egész marokra való kedélyt ragadhat ki belőle az ember. Én is voltam légátus, nem is egyszer, hanem háromszor. Ennek-előtte huszonöt esztendővel, mikor nyolcadik gimnáziumba jártam az ősi sárospataki főiskolán.

Nagy sor az a légáció, igen nagy tisztesség és gyönyörűséges készpénz-áldás a diáknak, nem is adják azt ingyen. El-ször is meg kell csinálni a prédikációt, textust választani a bibliából és a szent szöveg felett épületesen elmélkedni, Istennek tetsző, híveket gyönyörködtető módon. Akkor a prédikációt meg kell tanulni, mert az már aztán igazán elmondhatatlan szégyene volna a főiskolának, ha légátusa belesülne a szónoklásba a szószéken. Akkor pedig, ha az ember már vízfolyás gyanánt fújja az emelkedett igéket, következik a „futás“. Abból állott ez a futás, hogy Novák nagytiszteletű úr felküldött bennünket a főiskola egy nagy termében a katedrára s a prédikációt szépen, lendületesen el kellett mondani. Aki jól elmondta a magáét, az részt vehetett az elekción.

Az volt ám csak a nagy dolog, az elekción. Azokat az eklézsiákat, amelyek a sárospataki főiskola légációs körzetébe tartoztak, a főiskola beosztotta rangsor szerint: legelől a kassai légáció, mert az nem kevesebb, mint ötven forintot hozott a légátusnak. Aztán jöttek sorban jövedelmezőség szerint a legszegényebb eklézsiáig. A listát mindenki megkapta. Nagy izgalommal nyüzsgött a diákság az Alma Máter nagytermében, mindenkinek volt valami titkos vágya, hogy hová kerüljön légátusnak, mert azt szájhagyományok alapján ki-ki pontosan tudta, hogy például Nagymáté nagytiszteletű úrnak Balkányban igen szép és kedves Etelka lánya van, vagy azt, hogy a fiatal szilvási tiszteletes gazdasszonya elképzelhetően remek töltöttkáposztát szokott főzni a légátusnak.

De ahogy az eklézsiákat rangsorba szedte a főiskola, ugyanúgy

* Ezt a derűs emlékezést illusztris írója — tb. elnökünk — küldte folyóiratunk számára.

csinált listát a légátusokról is. Legelső volt a teológiai fakultás szeniora, az én légátusi évemben nem más, mint Pósa Péter. Aztán következtek a teológusok, előmenetelük szerint méltányos rangsorban. Így ment lefelé a lista a nyolcadik gimnazistákon át egészen addig, amíg a hetedikesek közül is jut a jobbjának légáció-jogosultság.

Akkor aztán Novák nagytiszteletű úr elkezdte olvasni a diákok névsorát. A teremben ott zszibongtak a diákok, kezükben az eklézsiák listájával.

— Pósa Péter! — kiáltotta Novák.

— Kassa, Bárca! — kiáltotta vissza a szenior, mint a főiskola legrangosabb embere.

Aztán mentek a nevek tovább. Olykor egy-egy teológus mérgeesen felszisszent, mert egy nála magasabbrangú társ már elhalászta előle a légációt, amelyet ő titokban kipécézett magának, lévén az illető vidéken rokonai. Zúgás, zszibongás, diáknevek és magyar falunevek harsogása.

— Harsányi Zsolt!

— Szilvás, Visnyó, Nekézsen, Csernely!

— Trócsányi Zoltán!

— Aracska, Berente, Barcika, Kazinc!

— Kun Dániel!

— Lenke, Hubó, Keszi, Kövecses, Recske, Szentkirály!

És így tovább. Aki választott magának légációt, azt könyörögve körülözönlük a dárdások, vagyis a kis gimnázisták. Mert a légá us afféle titkár gyanánt egy ilyen kis fiút visz magával, akinek mendikáns a címe. Hadd hulljon egy pár krajcár cipőtalpalásra annak is.

Akkor aztán a légátus megkapja a főiskolától a pátenseket, vagyis az eklézsia híveihez intézett ünnepi üdvözetet. Ezeket szépen bepakolja a ládába a tisztas, bár fényes, ferencjózsef-kabát mellé és elutazik. De ez már a másik része a dolognak. Én most csak az előzményekről akartam elmondani valamit. A futásnál ugyanis az történt, hogy Szakáll János tanulótársam folyton nevetett. Novák nagytiszteletű úr ráncolt homlokkal hallgatta prédikációm, Szakáll pedig lent ült a padban és nevettegetett. Mindenféle torz pofákat vágott rám, vigyorgott, kancsalított, a fülét mozgatta, kenyérbelet dugott az orrába, hogy kilógjon, satöbbi. És én a prédikációba belesültem.

Rettentő szégyen volt. A nagyliszteletű úr úgy összeteremtelt, hogy azt sem tudtam, hol szedjem magam össze. Futás után megfogtam Jánost a folyosón.

— Azonnal menj oda a nagyliszteletű úrhoz és mondd meg neki férfiasan, hogy miattad sülttem bele. Árulkodni nem akarok. János csufondáros pofával kinevetett.

— Olyan bolond nem vagyok, hogy fejjel menjek neki a falnak.

No megállj, — gondoltam magamban. — Majd megmutatom én neked, hogy ezt nem viszed el szárazon, fejjel fogsz neki menni a falnak.

Este összebeszéltem Kecskeméthy Lajossal, a János lakótársával. Tizenegy óráig billiárdoztunk a Centrál-hávéházban, aztán elmentünk Jánoshoz. Mint vártuk: mélyen aludt. Mint a bunda.

Nem a lámpát gyújtottuk meg, hogy a világosság fel ne ébreszse. Egy kis gyertyát gyújtottunk meg, azt is a szekrény mellé tettük a földre, csakhogy valami kis derengést kapjunk ördögi terünk végrehajtásához. Odalopódtunk a János ágyához. Én megfogtam fejtől, Kecskeméthy megfogta lábtól. Roppant óvatosan fel emeltük az ágyat és lassan, vigyázva megfordítottuk. Az ágy száznyolcvan foknyi fordulattal állt vissza a fal mellé. János mélyen és egészségesen aludt. De ahol előbb a feje volt, ott volt most a lába és viszont.

Ekkor halkán hármat olvastunk és háromra torkunk szakadtából éktelen lármát csaptunk.

— Segítség! Tűz van! Ég a ház! Segítség!

János felriadt az ágyban és mint a bolond, menekülni akart. Persze jobbkéz felé akart leugrani az ágyról. De ott most a fal volt. Mialatt mi tovább ordítoztunk, ő erőnek erejével bele akart menni a falba. És ő is kiabált, torkszakadtából, kétségbeesve:

— Segítség! Hol vagyok? Befalaztak! Segítség!

A koponyája akkorákat koppant a falon, amelybe bele akart menni, mint a kalapács. Végre magához tért egészen. Feleszmélve bámult ránk a derengő gyertyafény félhomályában. Mi pedig vidáman és büszkén mentünk vissza billiárdozni. János fejjel nekiment a falnak. Az erkölcsi világrenden ejtett csorba kiköszörültetett.

Tessék, ez is légátus-történet.

Sacramentum

Most ezer éve, hogy a hét vezér
Karjából egy kupába folyt a vér,
S hogy ajkukhoz vitte a sebzett kar:
Szövetség volt ez, hogy egyet akar
Emberrel ember, magyarral magyar.

Most ezer éve más kötés is lett,
Melyet az Isten az embernek tett —
Egy igaz Isten a Hadúr hadának:
A pogány népet jegyzette magának
Titkos jegyekkel, melyeket vettek,
De nem értettek
Csak múltó korrál:
Kenyérrel, borral.

Ott áradt rájuk az isteni kegy,
Ahol a rónából kinő a hegy,
És széles vállán minden szakadást
Beföd a gyöngyös, leveles palást:
A töke, az arany szőlőgerezd —
És körülte a Bodrog, Tisza partja,
A messzi róna büszkén égnek tartja
A kalásztenger érett aranyát;
Aztán a nyár pengeti a kaszát,
S az áldott földön gyül-gyül a kereszt.

Most ezer éve,
Hogy minden kéve
A mi atyáink testét építette,
És most is neveli a jövendőt;
Hogy lakodalmat ültünk bár, vagy tort,
A hegy adta a fejedelmi bort,
— A nehéz magyar sorsot szépítette —
És belénk is önt mindig új erőt.

*Kenyér és bor:
Szent, titkos szer
Isten és emberek között.
És semmi sor
És semmi per
Nem döntheti meg, amit Ő kötött!*

Máriássyné Szemere Katinka.

Kell valakinek lenni...

*Kell valakinek lenni,
aki mindent megért.
Aki valóra váltja
a vágyat, reményt.*

*Ki bünteti a bűnöst.
Jutalmazza a jót.
Kell valakinek lenni,
aki mindent megold.*

*Kell valakinek lenni,
ki jobb, mindenkinél.
Kitől csalódott lelkünk
egy szebb jövőt remél.*

*Kit meghagy változatlan
sok tűnő ezredév.
Kell valakinek lenni,
aki az Út. A Rév.*

*Akinek csendes órán
átadjuk önmagunk:
Akit csak élve érzünk
és halva láthatunk.*

Dragorits Eugénia.

Tépi sólyom galamb szárnyát...

Elbeszélés

Irta: Dienes Adorján

I.

A pälöci kúriában vad mulatozás járta. Nem volt ez valami rendkívüli dolog, mert a Pálóczyak mindig is szerették a víganlakást, ami aztán bőséges alkalmat nyújtott nekik arra, hogy borközi állapotban szó essék kisebb-nagyobb konspirációról, egyes rácsapásokról és hatalmuk kiterjeszkedő növeléséről.

Ez a hatalom ugyan most még csak csirájában létezett, mert teljes egészében csak a XV. század derekán fejlődött ki, mikor is Pálóczy Máté nádorispán, majd meg Pálóczy László országbíró alatt Pálócon kívül Sátoraljaujhelyt, Borsit, Imreget, Toronyát, Mészpestet, Kisazart, Rudabányácskát, Szinyért, Kisgérest vallhatta magáénak, sok kisebb birtokrésszel együtt, a hatalmas Pálóczy nemzetség.

Hát az 1403-ik év egyik tavaszi napján ennek a később országos hírre s hatalomra vergődött dinasztiának megalapozói ültek együtt a pälöci kúria ebédlőházában. Az asztalfőn Pálóczy Mátyás, a család feje foglalt helyet. Korának embere külsőleg és belsőleg. Villogó szeme kémlelve jár körül, sűrű fekete bajusz és szakáll övezte szája körül állandóan a gúny, a gyanu, sőt a kérlelhetetlenség vonása ül.

A boros kupákkal telt asztalt viharedze't cimborák ülték körül: a Pálóczyakkal atyafiságos csicseri nemesek. Ung megye és az egész Felvidék garabonciás diákjai. Ahol valami kalandról, szerzési lehetőségéről és rajtaütésről volt szó, ott a csicseri nemesek nem hiányozhattak. Vérükben volt az izgága mozgolódás, a lesvetés és a zsákmányolás szeretete, enélkül élni sem tudtak már. Tehet-e arról a sólyommadár, hogy akár vadon életében, akár szelidülten a solymász karjáról élvezettel vadászik a mit sem sejtő löbbi szárnyasra és villámgyorsan csap le zsákmányára ott, ahol éppen éri? Nem tehet.

No lám, a csicseri nemesek is nem hiába voltak szenvedélyes solymászok, de valahogyan át is vették madaraik természetét. Pá-

Pálóczy Mátyás uram pedig az az ember volt, aki nagyon jól fel tudta használni céljaira a csicseri nemesek kalandvágyait, amennyiben ő maga is azt tartotta, hogy nemcsak az igazság, hanem sőt inkább a virtusság csirája lakozik az előttük sorakozó kupák borában.

— Nosza hát cimborák — szólalt is meg ime — buzgólkodjatok ám a kupák hajtogatásában. Nem lehessen tudni, nincs-e a bor játékos tűzének csillanásaiban valamilyen huncutságos kobold virtuosos cselekményre nógató szolngatása beleprésselve?

— Látom már, hogy van valami tervelés a begyedben — szólt az egyik csicseri nemes. — Ki vele hát iziben! Tudod, hogy nem vagyunk a jónak hátráltatói és tudod, hogy nekünk mindig üres a zsebünk, mindig telve-készen a vágyunk szerzeményezésre.

— Ki vele, ki vele! Mondjad már! — zúgolt a többi nemes is.

Mátyás kaján mosollyal nézett végig vendégein, az asztalra nyugtatta két hatalmas öklét és lassan, hangsúlyozottan mondotta:

— Tudjátok feleim, hogy a leleszi prépostsággal Helmec birtoklása miatt évek óta bajvívásban vagyok a mi családunk, a Pálóczy et consortes nemzetség. A Pelejthy, Ujfalussy és Zbugyay családok háborítlanul élvezik ott részüket, csak éppen a Pálóczyaknak raknak folyvást gáncsot azok a nyakas fehérpapok.

— De hiszen a mostani prépost nagybátyátok — szólalt meg valaki.

Mátyás gúnyosan vont a föl szemöldökét:

— Hát éppen hogy ez az. Az öreg azért vonakodik részt adni nekünk Helmeceből és összerakott ezüst-arany sok marháiból, mert atyafiai vagyunk. Nem akarja, hogy részrehajlással vádolja meg a világ, amiért rokonai felé hajlik a keze. Már pedig az imeg vagyok a testhez legközelebb. Aki imegét miegynás köntösök *fölött* hordja, hiányos annak elméje, mert elrongyollódik az imeg és mocskos, talán sebes is lesz teste.

Ott ült Mátyás mellett a csicseri nemesek közül való Orosz Pál is, aki a fehérpapok felé húzott, merthogy testvéröccse a jászói rendház tagja és pedig kiváló tagja volt. Meginagatta hát ősz fejét Pál bátya és így szólt:

— Agg és tapasztalt sólyommal vigyázatos a madarászás. Domonkos prépost nagybátyátok öreg és beteges ember, aki testamentumában egész bizonyosan megemlékezik rólatok: minek hát időnap előtt követ háynyi más ember cipellőjébe, mikor ezt a cipellőt amúgy is arannyal telten nyujtják majd mihamar felétek.

Pálóczy Máttyás megsodorta bajuszát és gúnyos mosolyra vont a ajkait, mialatt szólt:

— Azt hívé, marcipán lesz a kegyelmed beszéde, pedig csak olasz kolbász lett belőle. Tudjuk mind, hogy az öreg Domonkos úgy gubbaszt pénzén, mint a kottlóstyúk az ő csirkéin. Elég volt a kottlósból! Kiráncigáljuk alá az összeharácsolt kincseket. És ha ellenkeznek ő meg papjai...

Nem fejezte be a mondatot, de minden szónál érthetőbben erősen rácsapott kardmarkolatára.

Öreg Orosz Pál elszörnyedve fakadt ki:

— Fiú, a sátán beszél-e belőled? Hát elfeledted már, mennyi jóval halmazott el Domonkos bátyád? Mindig is megtette és etnézte duhajkodásaidat. Ti többiek se felejtsetek el, hogy a csicseri nemesek voltak azok, akik harminc évvel ezelőtt — én jól emlékezem még rá — Kaposon a prépostság jobbágyait lovaikkal letaposták és az ottani templom kapuját nekigurított kerekekkel bedöntve, a szent házat kirabolták, sőt felgyújtására is készen állottak. És azt sem veheti senki tagadásba, mivel felelt későbbed a prépost erre az infámiára? Azzal, hogy a Csicsér és Kapos közötti erdőrészt békesség után áhítózó lélekkel odaajándékozta a csicseri nemeseknek. Hát van bennetek emberség, hogy ezek ellenében is rosszakat forgatók eszetekben a prépostság iránt és előbb dühödt nevét költitek az ebnek, csak hogy aztán agyon is verhessétek?!

Egy ideig csönd volt e szavak elhangzása után a teremben, de azután Pálóczy Máttyás felugrott helyéről, nagyot ütött öklével az asztalra és kiáltva szólt:

— A nyüstverőjét neki!... Elég a beszédből. Róka farkával fát levágni, szó fia beszéd locsogással várat megvenni nem lehet. Vagy jöttek velem Lelesz ellen, vagy felkopik az állatok és ökör alatt kereshetitek majd a borjut!

Hogy a csicseri nemesek kilérjenek a zsákmányolás lehetősége elől, azt már nem. Orosz Pál kivételével ő is felugráltak helyeiről s össze-vissza kiáltottak:

— Veled megyünk! Lehúzzuk róluk a fehér csuhát! Helmecig ott meg sem állunk! Vezess, Pálóczy Máttyás!

A nagy rikoltozásban észre sem vették, hogy poros köntösű hírnök állt meg a küszöbön, aki megvárta míg lecsitul a zaj és csak akkor mondta Pálóczy Máttyás felé fordulva harsány szóval:

— Tisztelendő Pál prior hirvivője vagyok. Tisztelteti nagy urat és az ő parancsára hozom a hírt: Pálóczy Domonkos prépost urunk ma reggel elhalálozott.

Ismét csönd lett pár pillanatig, melyet Mátyás vontatott és semmi jót nem ígérő hangja tört meg:

— Akkor hát ott leszünk Leleszen a méltó végtisztesség megadásánál mindnyájan.

2.

A leleszi konvent nagyterme komor gyászpompába öltözött: ott feküdt ravatalán Pálóczy Domonkos drivasiai püspök s a pre-montrei rend örökös kormányzója. Jött az egész falu és jöttek a környékbeli népek, hogy búcsút vegyenek nagy jó uruktól, akinél sohasem tudta a bal kéz, mit tesz a jobb és aki szorgosan kikutatla mindig, hol kell könnyet törölni, hol kell lelkeket fölemelni s előre vinni őket Isten útjain. A termet megtöltő néptömeg a gyász igaz, őszinte könnyeivel siratta el benne legnagyobb jótevőjét.

Erősen alkonyodott már a nap és eloszladoztak a népek is, mikor a széles keresztfolyosón Pálóczy Mátyás alakja közeledett a nagyterem felé. Most érkezett öccsével, Imrével együtt, hogy nagybátyjuk ravatalánál eleget tegyenek rokon köteleességüknek és külsőleg is megnyilatkoztassák azt a gyászt, amely lelkükön bizonynyal rágódik. A gyásznak ezt a külsőségét dokumentálta az a hosszú fekete köpeny is, mely egész alakjukat végig befödte.

Utánuk következtek be bánatos arccal s bizonyára gyászukat jelző lassu, cammogó léptekkel a csicseri nemesek, hiszen úgy hozta magával az illendőség, hogy ők is elbúcsúzkodjanak a család és rokonság nagy halottjától. Róluk is, valamint a nyomukban kullogó szolgálókról, sarkig érő sötétszínű lebernyeg lógott le.

Pál prior és a többi rendtag — úgy amint illik — megadták a rokonságnak a kellő tiszteletet és meghatva nézték, mint állják körül a két Pálóczy s a csicseriek a ravatalt, hogy ott fel-felcsukló zokogással tegyenek vallomást mélységes gyászukról. Nem is győzték bevárni a jó páterek a rokonok keserves gyászolásának végét, hanem elszéledtek ki erre, ki arra, hogy dolgaik után lássanak. Hiszen annyi intézkedés, rendezés várt még rájuk a temetés pompájának emelése körül, hogy minden percük drága volt és az éjjelt is nappallá kellett tenniök.

Pál prior az elhalt cellájába ment, hogy ott a konventet érdeklődő iratokat, okmányokat, hagyatékokat végleg rendezze és a másnap megérkezendő prépostválasztó pátereknek hiány nélkül prezentálhassa. Antal levéltári őr a torony lábában lévő sekrestyébe vette be magát: az itt őrzött hiteles helyi levéltár iratait jól el kellett tenni a szekrényekbe s ládádba, nehogy a temetés zürzavarában avatatlan kezekbe jusson közülük ez vagy amaz. Sőt János sekrestyés pátert is magával vitte, hogy ez neki e munkában segítségére legyen.

Fönn pedig a ravatalos nagyteremben, csak álltak és még jó ideig gyászoskadtak a rokonok, szolgánépükkel együtt. De azután fölvetette fejét Pálóczy Mátyás és suttogva, de kemény szóval mondta:

— Most hát neki, csülökre! Imre, te velem jössz. Ti csicseriek és többi nép oszlojatok el úgy, amint megmondottam.

A hosszú köpenyruhák lekerültek a vállról és a gyászoló rokonság ime karddal, buzogánnyal s miegyébbel erősen fölfegyverzett, mindenre kész harci néppé alakult át.

Pál prior éppen hogy befejezte az elhalt prépost által kezelt s a konvent tulajdonát képező készpénz számbavételét: mikor nagy erővel rúgták be a Pálóczy fivérek az ajtót és Mátyás egy ugrással a prior előtt termett. Mint ölyv csapott le a zacskókba rendezett pénzre és kezdte azokat begyűrni zsebeibe. A jó prior tágra meredt szemmel, minlegy megbűvölten nézte pár pillianalig e műveletet, de aztán megragadta Mátyás kezét és kiáltotta:

— Per amorem Dei, ember! Hiszen ez a konvent pénze . . . nyolcezer arany . . .

Többet nem szólhatott és nem cselekedhetett, mert a merénylő durván lerázta s messzire ellökte magától.

— Annál jobb, tudjuk, hogy mennyi. Nem kell a számolgatással bibelődni.

Pál prior a kíváncsian és előreszegzett karddal háta mögött álló Imrének esett: a kard hogy-hogynem átjárta testét, összeesett, párat hördült és szelid lelke a mindeneket látó mennyei Atyához szállott fel. A két testvérpár pillanatig megrökönyödve nézte a holttestet, de aztán ismét csak Mátyás szólalt meg:

— Ez hát meghalt. Már mindegy. Nosza rajta! Kapkodd össze gyorsan az iratokat is és lépjünk sietve le a sekrestyébe.

Oda éppen akkor értek, mikor a csicserieknek és a szolgánép-

nek sikerült feszítővasakkal a sekrestye vasajtáját bedönteni. A két páter látva hogy betörésről van szó, mindkettő úgy védte a kezükre bízott dolgokat, ahogyan éppen tudta: Antal egyik nagy rézvere ü fóliánssal, János pedig a súlyos turibulummal hadakozott. Oszlottak is pár sebet, de hát a türelő gyorsan végzett velők s mihamarott feküdtek megkötözve mindketten a padlón.

A betörők most hozzáláttak a fosztogatáshoz: a szekrényeket, ládákat széttördelték, a hiteleshelyi levéltár iratait széthányták, amit ezekből úgy hirtelenlátásra s magukra nézve fontosnak vélték, azt zsebre tették, a többit meg félrelökték, eltapodták.

Majd aztán a konvent kincseire került a sor: arany kelyhek, értékes miseruhák, drágaköves mostranciák, veritarany feszületek, ezek mind a készen tartott és öblös iszákokba vándoroltak.

A két páter még megkötözve sem nyugodott bele a szemenszedett brachiumba, mert hangos szavakkal protestáltak ellene és lábakkal rugdalták a zsákmányolókat. Pálóczy Mátyás egy intésére két szolga szíjjal húzoti elő és a pátereket megostorozta úgy, hogy mindkettő elvesztette eszméletét. Antal később felgyógyult, de Jánosnak a kiállott izgalmak következtében örökre borult maradt elméje . . .

A leleszi konvent ellen elkövetett ezen erőszakos támadás még az akkori durva erkölcsök mellett is feltűnést és ellenszenves rosszszalást keltett.

De ugyancsak az akkori kor képe az is, hogy ennek ellenére sikerült mégis a Pálóczyaknak Helmeccen birtokrészt kapniok. Sőt, e hatalomszomjas család a XV. század végén egyedüli ura a birtoknak, míg végre a mohácsi vészben elesett Pálóczy Antal halála után Perényi Péter tette rá kezét és ott várat is épített.

Pálóczyak, Perényiek, csicseri nemesek mind letűntek a történelem szinpadáról; de a leleszi konvent falai most is dacolnak a századok viháraival, a századok viharait látott falak között a fehér ruhás és fehérlelkes jó páterek most is dacolnak az emberi lelkek viháraival, megalkuvás nélkül készen állanak most is a hit, a jó erkölcs, az emberi jogok, a mindennemű javak őrzésére és védelmére.

Küzdelem a reménységért

*A messzeségbe nézek szóttanul,
S a könnyem csöndben, harmatozva hull.
Mi baj termette? Úgy fakadt talán?
Vagy láthatatlan hárfáknak dalán
Csordult meg a lelkemnek mély vize?
Nem tudhatom s ha tudnám is, hisz-e
Félénk szavamnak sanda káröröm?!
Fejem hát rajta én biz nem töröm.*

*De mégis úgy van ám, a mult dalol.
S szívemben-e, vagy messze valahol
Bübájos hárfa zsong kíséretet.
Engem kísér, kit a sors félretett
Az útból s haj! rabtartó láncra vert;
Engem hí vissza az a csodakert,
Hol szent vágyakból nő minden virág,
Hol a valóság szűz álmvilág.*

*Menjek, ne menjek . . . Ó, bizony megyek!
Allják el utam égbenőtt hegyek,
Anyám kezébe megfogózva jól,
Hipp-hopp! Ott járok, hol reám hajol
Nyiló, bokrétás szép fám: a Remény,
S fehér ruhában integet felém
Az ösztökélő, vidám biztatás,
Csalódást győző, hí vigasztalás.*

*Rég jártam itt. Mosolygó Gileád,
Szívem remeg, nem ismerem reád.
Nyiló, bokrétás szép fám a Remény
Helyén van, ám virágtalan szegény.
Erőtadó mámort nem illatoz,
Szomjas lelkeimmel együtt hervadoz,
S lám mégis szól: — Sirtál, emlékszel-é?
S koldulni mentél más tájak felé.*

Mentél, de égő könnyed ittmaradt,
Virágos lombom sátora alatt.
Megittam a tengersok könnyedet
S lehullt virágom úgy megégetett.
Lemondásodnak két köldusa van. —
Fejrázva súgom: — Nincs, csak én magam! —
S ködlepte szemmel tántorgok tova,
Megyek, nem tudva merre és hova.

Megyek, ödöngve, fázva, tétován,
De nem bocsát magától el a fám,
Vagy én járok körülte szüntelen,
Vagy ő indult meg, ő jön énvelem.
Nem szökhetek, bár küzdök emberül,
Sötét árnyéka mégis rámterül,
Szívem sikolt: — Kérő szavamra láss
És szánj meg engem, drága biztatás!

Titkolt keservet láttam mindenütt,
Pogány szívet, mely egyre sebet üt,
Festett mosollyal kelt szeretetet,
Mely nem gyógyított, csak megvérezett.
Kaján barátnak sirtam bűt, panaszt, —
Mindegyre mélyebb örvény hí, maraszt.
Jöjj biztatás, ragyogjon rám szemed,
Hadd lássam utam, mely már elveszett. —

Im jön. Fehér ruhája mint lebeg!
S alig látják a fátyolos szemek.
Szeme sugárt küld, izzót, perzselőt,
Magamhoz mégsem hívhatom el őt.
Jajjal kiáltok, mindhiába! Már
Győzetlen vágyak távolába jár,
S kioltva az utolsó csillagot,
Reám sem ismer, eltűnt, itthagott.

A gyermekálmok selymes, lágy ölén
Fekszem lerogyva, összetörve én.

S rámhajlik, mint esthajnal csillaga
A hű vigasztalás és cseng szava:
— Anyád szeméből szálltam én feléd
S búosztatómat bizva izleled,
Ha felleg ülte gyermekhomlokod,
S a gyógyulást most másnál koldulod?!

Ne fuss, ne üzzed már tovább magad,
Hajód törött, vitorlád nem dagad.
Miért tagadnád, fájt a gát neked,
Mely vágyaidra ránehezedett.
De már tudod, hogy ott él csak öröm,
Hol a világ sietve elköszön,
Hol szenvedőkért halk fohász susog,
Királyok laknak ott, nem koldusok. —

Nap kél szívemben, orcám felderül,
Tavaszi hajnal — bűvös gyógyszerül —
Szememből nemző harmatot bocsát,
S hogy feltekintek, látom a csodát.
Nem bús a fám már, többé nem szegény,
Virágos ággal integet felém,
Lelkem felujjong s Téged áldd dalom:
Reménytfakasztó, könnyes fájdalom. —

Farkas Dezső.

Bátyámnak

— Válasz egy nekem ajánlott versére —

Testvér, a Fáklya rám köszönti versed,
Talán, hogy kedvem ismét szárnyra keltsed,
Hogy mérgező ítéletekre hágva,
Szívet vigyek a szívtelen világba.

Parány vagyok, de Fáklyád itt lobog,
S én dús fényéből biztatást kapok.
Kis tajtpipádnak füstje rám borul
Csodát idéző bűvös sátorul.

A kék felhőben bánat, gond borong.
A pipa füstje jóbarát nagyon,
Bolyongunk benne messzi tájakon,
Hol emléknyájon cseng ezüst kolomp . . .
S a gond, mi bennük perceg mint a szű,
A kékes füstben édes halk szavú.

De lásd, testvér, hiába várom,
Ezüst kolomp nem cseng a nyájon.
Nem nyit virág a régi síron, —
A mult, szétfoszló ködruhában,
Eltűnt a búcsú távolában.

Emlékeim — óh, hagyjatok,
Nem kellenek ma csillagok,
Aratógép kell a halálnak,
Mivel mosolyt, szívet kaszálnak. —

Elég, sűgod, kis tajtpipádat elteszed.
Füstjétől könnyes a szemem, szemed? . . .

Farkas Dezső.

Háborús eredmények

Irta: Gál Ferenc

A háború a halál emlegetésével mindig belső sejtelmeket idéz elő az ember kedélyében. Eszünkbe jut létünk bizonytalansága és gyötör a gondolat: mit hoz a holnap? Épen azért nem is lehet csodálkozni, ha az élettépó meggyorsul. Az emberek többet dolgoznak, és többet is szórakoznak, hogy ne kelljen gondolataikkal foglalkozniok. Itt észlelhető leginkább a modern filozófia által hirdetett tragikus heroizmus jelenléte az ember akarában.. Tudjuk, hogy örvények, szakadékok felett járunk, mégis éreztetni akarjuk létünket, érvényesíteni akarjuk jogainkat. Mikor Mussolini kijelentette, hogy a hősiesség útja nem egyéb, mint akarni a veszélyekkel telített életet (*pericolosamente vivere*), akkor tulajdonképpen a háború lélektanát akarta átültetni a béke napjaiba.

S ez nem megvetendő gondolat. Bár a háborút az ember szereti egy síkra helyezni a természeti csapásokkal, hiszen az egyén épen annyira tehetetlen vele szemben, mint a természeti katasztrófákkal szemben, de pusztításai mellett értékeket is felszínre hoz. Talán épen a veszélyek szülik az értékeket, amennyiben alkalmat adnak arra, hogy az ember megmutassa testi, lelki erejét a hősiességben, lemondásban, önfeláldozásban, összetartásban.

Háborús eredmények nemcsak a harctereken vannak, hanem a front mögött is. Különösen most észlelhetők ezek, amikor már van alkalmunk nemcsak elmúlt hónapokra, hanem elmúlt évekre is visszatekíteni. Mintha álomból ébrednénk néha, amikor észrevesszük magunkon és másokon, hogy szerényebbek lettünk. Az igényeink kisebbek és nyugodtan eltűrünk olyan hiányokat, amik azelőtt talán életkedvünket tették volna tönkre. Azelőtt fájdalmas mosollyal beszéltünk hozzátartozóink keresetéről, pályafutásáról, ha nem volt egészen kielégítő, most őszintén gondoljuk, hogy szerencsések leszünk, ha életben marad, vagy egészségben tér haza. S ennek a szerénységnek megvan a maga szociális jelentősége is. Szinte észrevétlenül enyhültek a társadalmi különbségek. A közös sors közelebb hozza egymáshoz az embereket. Ha nagy események vetik reánk árnyékukat, akkor nem vesszük oly hamar észre egymás hibáit és fogyatkozásait. Nem azt jelenti ez, hogy a társa-

dalmi ellentétek teljesen megszűnhetnek, vagy hogy teljesen meg kell szünniök, hanem azt, hogy embertársainkban ismét meglátjuk az embert. Közös sors, emberi sors kapcsol bennünket össze azzal, aki eddig csak cseléd volt vagy munkás.

A másik háborús nyereség az, hogy a nemzeti öntudat elmélyült azokban is, akiket a közösség gondolata nem tudott megragadni. Most lassan rájövünk arra, hogy a magasabb eszmények, mint a haza, vallás, társadalom, nem anyagi javainkon keresztül lépnek velünk érintkezésbe, hanem közvetlenül személyünkhöz szólnak. Amikor áldozatot hozunk, akkor tulajdonképpen emberi mivoltunknak a hódolatát nyújtjuk oda és ezzel a hazát, a vallást, a társadalmat fölöttünk állónak, tiszteletreméltónak ismerjük el. Ez az érzés tudatalatt állandóan dolgozik az emberben és az emberiségben, hiszen emberi mivoltunkat megtagadni nem tudjuk, de teljes egészében akkor jelenik meg, amikor külső események kikényszerítik. Mindig meg vagyunk róla győződve, hogy e felettünk álló eszményeknek joguk van áldozatot követelni, de ez a meggyőződés még nem az áldozat átélése. A magasabb célok érdekében hozott lemondás lehet fájdalmas, lehet aggasztó, de általa szellemileg mégis több ember leszünk, mert részesedünk a magasabb cél felőbbrendűségében.

Szépen meg lehet ezt az öntudatosulást figyelni a legegyszerűbb sorshól kikerült katonáknál, akik azt mondják, hogy az ő golyójuk éppen annyit ér, mint feletteseiké; vagy ugyanígy meg lehet figyelni harctéren küzdők hozzátartozóinál, akik azelőtt talán visszavonult, félszeg emberek voltak, de most előálltak azzal a tudattal, hogy a haza tiszteletreméltóságában nekik is joguk van részesülni. Akiktől pedig a front közvetlenül nem kívánt áldozatot, azok belső ösztöntől hajtva igyekeznek hegeszteni azokat a sebeket, amelyeket a háború ejtett a szívekben és lelkekben. S meg vannak győződve, hogy ez a munka annyira magasrendű és megtisztelő, hogy azért ellenszolgáltatást várni emberi érzelmekből kivelközött kufár lelkület volna.

A nemzeti öntudatnak ez a kialakulása nem elvont fogalmakkal, nem is a sajtó, vagy az irodalom révén történik, hanem a jelen helyzetet megragadó tettvággyal. És ebben van az igazi értéke. Nem filozófálunk, hanem cselekszünk, mert tudjuk, hogyha csak egy vérző eret sikerül is elkötni, az életet azzal is meghosszabbítottuk. Másrésztől ugyanilyen közvetlen, ugyanilyen belülről

jövő a megbélyegzése azoknak, akik embertársaik szorult helyzetét egyéni szerencsájuk megalapozására akarják felhasználni. Újra kezdünk különbséget tenni a szépséghiba és bűn, az ügyetlenség és a gaztett között. Érezzük, hogy erkölcsileg megbélyegzendő cselekedeteket nem szabad szalonképessé tenni, mert akkor a farizeusi színlelés miatt nem remélhetjük, hogy a mi oldalunkra áll a világ Ura, aki a történelmet irányítja és képes az embert kiragadni minden veszedelemből.

A háborús idők harmadik következménye épen ebben van. Gondolkodásunkban és világnézetünkben több helyet kap a természetfölötti elem. A háborút, mint minden katasztrófát, az ember önkéntelenül is úgy nézi, mint Istentől küldött büntetést és megpróbáltatást. S az Isten hatalmának átélése tisztítja a lelket, bánatot fakaszt, összeszedettségét és ígéretet vált ki, hogy a jövő más lesz, mint a múlt. Igazában talán csak háborús időkben jö-vünk rá, hogy az emberiség élete isteni színjáték, ahol a dráma és a tragikum minden változatán át egy gondolat halad a végkifej-let felé: az örök erkölcsi törvényeken alapuló igazság végső győ-zelme. A szereplők a történelem irányítójától kapják erejüket és küldetésüket, s ha a feladat nagysága alatt összeroppannak, akkor is élteit ők a remény, hogy ők megkapják jutalmukat, mert az igazság harcát harcolták.

Íme a titokzatos lélekrezenések, amelyeknek melegágya nem a napsugár és a lágyszellő, hanem a mindent pusztítani akaró vihar. Mintha a természet arról akart volna gondoskodni, hogy a halál mellett ott legyen mindjárt az élet ígérete. De hiába vihar szüli őket, ezek az értékek mégis bensők, reklámnélküliek maradnak. Épen azért megmarad az aggasztó kérdés, mit viszünk át belőlük a béke napjaira? Megőrizzük-e azt az üdeséget és nagyra-hivatottságot, amely elejét veszi a bomlásnak és a posványosodás-nak? Vagy belefáradva a kitarításba, elfásulva az áldozattól, pipára gyujtunk és csendes elmerengünk a világ folyásán? Akármilyen jö-n, azt mindenesetre megjegyezhetjük, hogy bármilyen pusztítást je-lentsen is egy háború, az embert belső ösztöne készíti arra, hogy az anyagi és erkölcsi romokon új életet teremtsen.

Kossuth Lajos elindulása

Irta: Novák István

Ez a történelmi tanulmány-töredék Novák István társunk tollából való. Egy hatalmas kötetből emeltük ki s mutatjuk be folyóiratunk olvasóinak. Úgy gondoljuk, hogy két célt érünk el ezzel: egyrészt szerényen áldozunk Fáy András kortársa, Zemplén megye nagyszülőtte: Kossuth Lajos halhatatlan emlékének, másrészt az igen érdemes munka ismertetésének kényszerű elmaradását pótoljuk.

Sz. B.

A reformkorszak eperjesi ifjúsági életét számos nevezetes egyéniség között egyetlen ragyogó név uralja: *Kossuth Lajos*. A negyvennyolcas szabadságharc későbbi vezére az 1816/17. tanévben jelenik meg az ifjúság között 1813/19-ig, tehát összesen három éven keresztül tagja a Kollégium diáktársadalmának. Tizenöt éves, mikor Eperjesre kerül, s tizenhét éves, mikor megválik a főiskolától.

„Kossuth Lajos az eperjesi év. Kollégium anyakönyvi bejegyzése szerint retorikát és poetikát Carlovsky Zsigmondnál, filozófiai és jogi studiumokat Greguss Mihálynál hallgatott, ékesszólást pedig Morvay Józsefnél tanult. Tanárai voltak még: Mayer András, Keresztessy Sámuel és Albinyi István is. — Szorgalma eleinte „egregia“, majd indefessa, míg a harmadik évben „debi“a“ fokozatot érdemelt, osztályzata mindég kivétel nélkül „eminens“, erkölcsi magaviselete pedig kifogástalan. Feljegyezték még róla, hogy „domesticus“, vagyis nem a diákmenzán, hanem szálláson kap ellátást, mint a jobb módú ifjaknál ez szokásban volt és hogy „Status pro quo se parat: politicus,“ ami azt jelenti, hogy őt már mint növendék ifjút elsősorban a politikai tudományok érdekelték és jövő pályája gyanánt is azt választotta.“

Nagy emberek, vezető egyéniségek ifjúkorával rendszerint keveset, vagy csak nagy vonásokban foglalkoznak. Az ifjúkornak azzal a szakával pedig, amely a kezdeti éveket, a világban való elindulást, a diáktársadalomban való elhelyezkedést jelöli, egyáltalán nem törődtek. Késégtelen azonban, hogy a fejlődő és az élet jelenségeivel közelebbről első ízben megismerkedő fiatal lélekre legdöntőbb befolyással azok az élmények, tudatalatti emlékek vannak, amelyeket a társadalmi életformák egyik legsajátosabbja: a diák-

élet, a diákvilág tár elébük. Esmék, gondolatok harcosai és követői az ifjúkor érettebb éveiben lesz ugyan a gyermek, de a későbbi elhatározásokhoz bizonyos beállítottság, lelki diszpozíció szükséges, amely alapot és talajt nyújt arra, hogy életstílust, világnézetet, eszméket és tartós érzelmeket lehessen reá építeni.

Kossuth Lajos ifjúkori éveinek éppen azt az időszakát töltötte Eperjesen, amely elindulási jellegénél fogva irányhatározó és sorsdöntő lehet a fiatal lélekre. A környezet, amelyben első léptei elindulnak, a kurucszellemű, ősi sasfészek, a felvidéki protestantizmus szellemi végvára. Thököly ifjúságának eperjesi hagyományai, majd a kuruc király és a Nagyságos Fejedelem dicső korszakának emlékei vissza-visszajárnak s a tradíciókat őrző főiskola minden követ arról mesél, tanuskodik a gyermeki lélek minden benyomására fogékony érzés- és gondolatvilága előtt, hogy a magyarság a szabadság, a nemzeti önállóság, a magyarabb és függetlenebb lét érdekében Eperjes crején felüli módon adózott eszmékkal, tollal, könnyel és vérrrel századokon át. Történelem és földrajz, a nehéz magyar sors eleven példája a Kollégium volt. Akkor még mulogtatták azokat a helyeket, ahol Thököly megfordult. Rákóczi szabadságharcáról kipirult arcú, a nemzeti gondolat tüzetől lelkesedő professzorok magyaráztak. A magyar történelmet nem tanulta, de élte a fiatal Kossuth, hiszen mást sem hallott, mint tengernyi szenvedést, megaláztatást, elnyomást s az igazságosság és méltányosság eszméinek állandó tetemrehívását.

Ebbe a folytonos történelem-élésbe kapcsolódott bele Kossuth kollégiumi szereplésének második motívuma: a protestantizmus sorskérdése. Ha voltak a magyarországi protestantizmus eseménydús történetében fáklyavivő és gondolathordozó intézmények, úgy Eperjes Kollégiumát kétségkívül e kevesek közé kell számítanunk. Felvidékszerte két évszázadon át állta a megújuló támadásokat, dacolt a császári önkénnyel, elszenvedte a háromszori száműzetés és honfoglalás minden keserves, nélkülözésekkel teljes megpróbáltatását s közben soha, egy pillanatra sem szünt meg hirdetni az evangéliumi szellemiséget, az evangélikus és egyetemes protestáns gondolatot, életfelfogást, hitet és meggyőződést. Kossuth Lajos ebben a tűzpróbában ötvöződött Kollégiumba került s tizenöt éves telkének minden érdeklődését ez az evangélikus szellemiség kötötte le és hatotta át.

Természetesen nem kell azt gondolnunk, hogy ez a protestáns mentalitás valami állandó hangoskodásban jelentkezett. Ellenkezőleg! Az istentiszteleti s egyéb vallásos alkalmaktól eltekintve, az evangélikus lelkiség éles kihangsúlyozása ismeretlen volt. De amennyire nem beszéltek róla, annál inkább éltek az evangéliumi szellemet, amelynek évfordulója itt éppúgy, mint minden más protestáns intézménynél, egyet jelentett a hamisítatlan magyar és nemzeti életformával. Éltek ezt mindennapi iskolai imákban, éltek abban, hogy a tantárgyak tanítása nem egyszerű recitálása volt a tudott anyagnak, hanem élményszerű közlés, amelyhez az előadó professzor egyéni meglátásán át a vallás és a nemzet problémái kapcsolódtak. Így Kossuth ifjú életének szellemi alapja, érzésvilága és érdeklődési köre tudatalatti értékekraktározás volt, önkénytelen, szándéknélküli megtermékenyülés, öntudatlan beidegződése mindannak, ami magyar s ami protestáns, végsősoron tehát mindaz, ami szabadság, jog, egyenlőség, abszolút nemzeti igényesség és teljesebb humanitás.

A harmadik motívum az ifjú Kossuth lelki alkatának kialakításánál az az irányváltás, amely éppen eperjesi tartózkodása alatt a Kollégium szellemi életében következett be. A francia forradalmi eszmének és a legújabb tanügyi reformok kollégiumi meghonosodása a XIX. század első évtizedében még nem történt meg. A kollégiumi vezetőség, különösen pedig Mayer András rektor, a bécsi udvarból eredő nyomás alatt, a főiskola létét féltve, megakadályozott minden újítást. „Mayer András rektorprofesszor idejében még szent megbotránkozással hessegették el a francia forradalmi eszméket és minden tanügyi reformot a százados falak közül. De eljött mihamar az idő, amikor *Greguss Mihály* és utána *Vandrák András* meghódították a Kollégiumot az újkor eszméinek“ — írja feljegyzéseiben egy korabeli tanuló: Bánó Miklós. *Greguss* megjelenése pedig éppen arra az időre esik, mikor Kossuth a Kollégium diákja. Nyilvánvaló tehát, hogy feltűnése korszakot zár le és korszakot nyit. *Greguss* a maga nyugati műveltségén keresztül a Franciaországban diadalmaskodó eszméket széthintette Eperjesen s Kossuthi vele nemcsak mint tanárral, hanem mint megértő jóbaráttal érintkezett, mert nála lakott s *Greguss* az ifjú jogással külön is foglalkozott.

Adva volt tehát minden olyan kellék, amely a fiatal és érzékeny lélek irányítását egy meghatározott mederbe terelje.

Hogy mindez megvolt s hogy Kossuth lelki fejlődésében mindez tényként és elevenen ható erőként számítható be, mutatja az a körülmény, hogy ugyanennek a korszaknak kollégiumi diák- és ifjúsága sorából az első magyar márciusnak olyan vezéregyéniségei kerültek ki, mint *Irinyi Dániel*, *Vahot Imre*, *Lisznyai Kálmán*, *Kerényi Frigyes* és *Sárosi Gyula*. Nem véletlen tehát és nem megmagyarázhatatlan egyedüli és a rendestől eltérő jelenség az, hogy Kossuth nemzeti hőssé, a szabadság vezérévé és apostolává lett s különösen nem lehet elsiklanunk az eperjesi évek sorshatározó, tudatalatti, lélekterménykenyítő adottságai mellett. Az eperjesi kollégium diák- és jogászfifjúsága alig néhány esztendővel az iskolapadok elhagyása után országot irányított és nemzetet vezetett a szabadság, az egyenlőség és testvériség gondolatai felé. Az *eperjesi ifjúsági élet tehát egy darab magyar történelem, súlyos és mellőzhetetlen historiai tény.*

Kossuth maga így nyilatkozik Eperjesen töltött éveiről, illetőleg a Kollégiumról: *„Én is egyike vagyok tanítványainak; én is részt vettem az erkölcsi és tudományos nevelésben, melyet a tiszteletre méltó intézet nyújt hazám protestáns ifjúságának. Ennek az intézetnek termeiben, tanításának és történetének befolyása alatt vert lelkekben gyökeret ragaszodásom őseimnek vallásához, melyet alkalmam volt tanusttani a legválságosabb körülmények között. Ott virradott fel lelkekben azoknak az elveknek világossága, amelyek vezéreltek viharos életemben a hazám és felebarátaim iránti kötelességnek ösvényein, amelyek adtak s meg vagyok győződve, hogy adni fognak halálom órájáig mind akaratot, mind elszántságot és erőt feláldozni életemet s vagyonomat hazám eltörülhetetlen jogainak megvédésére, a polgári, nemzeti és vallásszabadságnak szolgálatában. Adná az Isten, hogy oly viszonyok között lennénk, hogy bebizonyíthassam, mily háládatos vagyok az eperjesi Kollégium iránt, nem kellene idegen jólékonyságához fordulnia. De mint szegény száműzött, nem bírok egyebet adni, mint szavam, közbenjárásom és imámnak gyenge adójál.“*

Eperjes és az eperjesi jogászélet jelentőségére ezekben a mondatokban maga Kossuth, a legnagyobb eperjesi jogász mutatott rá márványbailló, örökérvényű szavakkal.

Tavaszi áhitat

— Kinek ajánljam most a lelkemet?
Az égnek-é? A földnek? Vagy a napnak?
Úgy zsong a szívem! Vérem úgy pezseg
S ájult erőim újra fölfakadnak!

Mit mondjak én? Milyen örült imát?!
— Hisz a folyók már tetre szabadultak!
A föld piheg és zsonganak a fák
S az égen este csillagtűzek gyúlnak!

Mit mondjak én, mikor a Nagy beszél
S zápor zsolozsmáz zsendülő mézön?!
Mit mondjak én, mikor felzúg a szél
Rajongó kedvvel és lelkendezőn?!

. . . És a dombok is hálát zengenek.
A madarak is zsoltárt énekelnek.
A háztetők mind összetett kezek
S mint angyal szárnya: oly fehér a felleg!

Mit mondjak én, a hányt-vetett parány,
Mit mondjak, széptől roskadó szívemmel?!
. . . Amulok, mint az élet hajnalán
Száz új csodára tágult szemü Ember!

Dragorits Eugénia.

Részlet a „Volt egyszer egy ember...” c. zenés falusi történetből

Irta: Farkas Andor

A darab hőse, a lévita, legénykorában szakállt eresztett, melyet később, anyósa és felesége kívánságára, leszedtetett. A szakállal, mely szénfekete volt és fényes mint a bársony, meghódított egy kikapós menyecskét, aki megnősülése után — ahogy illik — eltűnik az életéből.

A lévita felesége, csúzos bántalmai miatt, fürdőre megy s távolléte alatt a férj újból szakállt ereszt. Az anyós abban a téves feltevésben, hogy veje legénykori ismeretségét újította fel, mérényletet tervez a szakáll ellen. Terve végrehajtása céljából magához hivatja Turbuc ácsot, aki a falu borbélyja és Bodolai gátőrt, aki hírhedt mulatós cimborá s a poharazás tempóját a végcélnek megfelelően szokta szabályozni.

Harmadik felvonás, tizedik jelenet.

Fegyvernekiné. — Bodolai. — Turbuc.

Bodolai és Turbuc (belépnek).

Fegyvernekiné: Üljetek le. *(Mindhármán leülnek. Fegyvernekiné a fenékhátjának háttal, Bodolai és Turbuc tőle jobbra és balra.)* Nagy dolgot akarok rátok bízni, csak az a kérdés, tudtok-e hallgatni?

Bodolai: Akár a föld, ha szükség van rá. Ugy-e, Turbuc komám?

Turbuc: Ajjé! Akár a földnek a kopasz részei.

Fegyvernekiné: Nagyan jól van. Azt tudjátok ugye, hogy Eszter lányom iszapferedőzik Pöstyénben. Kénytelen voltam elküldeni, mert idehaza hiába próbáltam rendbehozni a karjait. Főzhettem volna neki mezei kaprot, akár egy petrencével, nem használt volna semmit, annyira belekvártélyozta magát az a gyalázatos reoma. Te, Feri, ismered a vömet, hiszen, ahogy tudom, Helmecen együtt jártatok iskolába.

Bodolai: Igy van és nem másként. De ma is jól vagyunk; eljár hozzám halászosra, meg egy pofa borra majdcsak minden hónapban.

Fegyvernekiné: Te is ismered bizonyára, Turbuc.

Turbuc: Ajjé, hát hogyan. Úgy vettem észre, hogy kedvel is engem . . .

Fegyvernekiné: Eddig hát rendben vagyunk. Menjünk tovább. Tudjátok talán, hogy a vőm, a lányom távolléte alatt, szakállt eresztett. Hát ide hallgassatok. Azt a szakállt holnapután el kell tüntetni a pokol fenekére. Ne kérdezzétek, hogy miért. Elég legyen annyit tudnotok, hogy a következő napon megérkezik a lányom, mégpedig hálistennek, egészségesen.

Bodolai (jelentősen): Aha, aha! Már én kezdem érteni.

Turbuc: Ajjé, hát hogyan ne lehessen ezt érteni. A tekintetes asszony megfiatalodott, hát úgy dukál a párjának is.

Fegyvernekiné: No, ugye. Hát ide figyeljétek. Úgy gondoltam a dolgot, hogy holnapután este meglátogatjátok a vőmet. Visztek magatokkal egy jókora korsó bort s alaposan leitatjátok. Te, Turbuc, magaddal viszed a gazirtó szerszámaidat s mikor már semmit sem fog tudni magáról, leszeded a szakállát. A szerszámaidon kívül viszel magaddal pépet és kenderkócot s ebből új szakállt ragaszasz a régi helyére. Nem bánom én, ha rátok les majd valamelyik estidőn kószáló anyátlan kölyök, s másnap majd utána csúfondároskodja, hogy: „Volt egyszer egy ember, szakálla volt kender.“ Hadd bűnhődjék. Mert annyit elárulhatok, hogy erről van itt szó: bűnhődésről, kegyetlen bűnhődésről. Azt pedig ne kolytyantsátok ki előtte, hogy a lányom megérkezik. Amit csinálni fogtok, az a mi titkunk. Én pedig mindenért felelek.

Turbuc (füle tövét vakarva): És ha közben fel tanálna ébredni?

Fegyvernekiné: Nem fog felébredni. Adok nektek a házipatikámból altatót. Kékliliom-főzet, mák-oldattal. Abból pár cseppet be kell önteni a borába, mikor a Szent János-áldást itatjátok vele s fel nem ébred egyhamar akkor sem, ha kondás túlköl a fülébe.

Bodolai (szintén a füle tövét vakarva): Más baj is van itten, nemzetes asszony. Korsóm az van de a belevalót rég megittuk Csetneki sógorral, mert tavaly, Mindenszentekkor úgy határoztunk, hogy inkább fulunk be a borba, semhogy a tengerbe.

Fegyvernekiné: A borra ne legyen gondotok. Van nekem két-fajta is. De a géresi vinkóm akár a csiger. Kevés is. Meghabrálta a homoki telepítésemet a firkáló bogár. De a mádíból van itthon

annyi, amennyi elégséges az ünnepre. (*Mint a tanító a gyerekekhez*): Mire való lesz hát az a mádi bor, fiaim?

Bodolai (mintha leckét mondana fel, felállva válaszol): Az ünnepre. Piros pünkösöd nevezetes ünnepére. (*Leül.*)

Fegyvernekiné: Hát te, Turbuc, miért hallgatsz? Látod, Feri milyen szépen felelt.

Turbuc: Megmondom, nemzetes asszony. Ne lessen engem anyámasszony katonájának tartani, de egy kicsit fázok a dologtól. A tanító úr nem valami behemót ember, de szíjjas mint a lú. Mikor a tanítói lakot tetőztem, úgy felhajintott hozzám egy szarufát, mintha csak pipaszár lett volna. Tán annak is nézte, mert a fejem irányába toszintotta. Jó, hogy félrekaptam. Hát ha oszt én leszedem a prémjét . . .

Fegyvernekiné: Ne gyáváskodjál, Turbuc, mert akkor semmi sem gurul feléd Mád felől. Én nem ingyen kérem a segítségeteket. Ha jól végeztetek, kaptok mind a ketten egy-egy tonna bort a mádiból.

Bodolai (az asztal alatt megrúgja az ácsot).

Turbuc (elszántan): Nem bánom, no. Lesz, ami lesz. Megcsináljuk.

Bodolai (alázatosan): Tessék mondani, egy kis mustrát nem kaphatnánk belőle már holnapután?

Fegyvernekiné: Hogy elverd pünkösdsbe az asszonyt? Nem. A mustra ott lesz a korsóban.

Turbuc: Úgy-úgy. Igaza van a nemzetes asszonynak.

Fegyvernekiné: A korsó pedig holnapután délután itt legyen.

Bodolai: Itt lesz, ha malomkő fog hullani az égből, akkor is.

Fegyvernekiné: No, akkor megértettük egymást. Isten veletek. (*Feláll.*)

Bodolai, Turbuc (kézcsókkal elköszönnek s a jobboldali elülső ajlón mind a ketten el.)

Fegyvernekiné (miközben az asztal körül rendet csinál s a székeket helyükre tolja): Iskolás gyerekeknek való mulatságot rendezek, de legalább észretéritem egyszersmindenkorra. (*Az utolsó széket a padlóra dobbantja*): Adok én neked Csengő Rozit, megállj! Adok én neked!

Néhány szó a magyar muzsikáról

Irta: Mészáros Pál

Negyedszázaddal ezelőtt zeneakadémiánk egyik tudós tanára állapította meg, hogy a magyar zenetanítás szelleme nálunk mind- eddig teljesen német volt, s hogy ez nem is lehetett másképen, mert nem volt rá mód, hogy a germán zenekultúra követelő túlsúlyával szemben igazi nemzeti zenekultúrát állítsunk. A germán világ ősi kultúrájából kiszabadulni nem lehet, mint ahogy a római jog fogalmkörét, vagy a kereszténység alapjait, súlyos következmények nélkül, sutba nem dobhatjuk, de megvan a módja olyan *egyeztetésnek*, mely részben hazai szellemet, részben európai kultúr muzsikát nyújt.

Szóval: kompromisszum a magyar muzsika terhére, vagy javára.

Nem szabad azonban elítélnünk a középút-keresés eme kísérletét, mert az feltétlen jóakarátú, s figyelemmel kell lennünk arra, hogy Bartók, Kodály őstípusú magyar zene-gyűjése és feldolgozása akkor még kezdői stádiumban volt. Akkor még nem volt ismeretes az általuk felfedezett dalkincs, mely most már világosan mutatja, hogy a magyarnak egyáltalán nem kell a szomszédba mennie, ha témát, mégpedig olyan témát akar keresni, melyhez foghatóval eredetiség tekintetében Európa egy népfaja se versenyezhet, s nem szorult semmiféle idegen kultúrára s mintákra akkor sem, ha feldolgozásról van szó. Sőt! A modern magyar zene egészen új kultúrális irányt mutat és — hála a magyarok Istenének —: a nemzeti zene a közelmúlthoz képest sokkal szélesebb irányban érvényesül.

Ki hinné, hogy nem is olyan régen *útmányt jelentett*, hogy zeneakadémiánk a zeneszerzés tudományát *már nem német nyelven tanítják*. Hogy azonban a magyar nemzeti zene kul-úrája még most! sincs kellő és megérdemelt színvonalon, annak nem a kormányzat s nem zenei életünk aktív tényezői az okai, hanem az, hogy még mindig hiányzik az izig-vérig nacionalista korszellem, főleg a fővárosban. A magyar nemzeti muzsikának Budapesten nincs gyökere és csekély számú a közönsége. Régi megállapítás, hogy az irodalom pártolásához elegendő, ha ki-ki magának olvas;

a művészek közül a festészetnek propagatív vagy anyagi céljai elérése végett már tárlat kell; a zeneművészet magyarrá tételéhez s fenntartásához azonban egy fanatikusan összetartó tömeg szükséges!

Van ugyan egy ilyenforma töredék a fővárosban, ez azonban csak a magyar nótának, s ebből is az ú. n. városi, népies-műdalnak a híve és kereteiben a kávéházi-énekes s a cigány előadását nem haladja túl.

Még szerencse, hogy a Rádióban élvezzük aránylag a legtöbb magyarstílu komoly zenét. Ha ez se volna, s nem lennének pompás katonazenekaraink, énekegyütteseink, néhány magyar operánk s énekes-játékunk, alighanem egyedül a cigány s néhány népszínmű volna hivatva kielégíteni egy jobb kulturális sorsra érdemes nagymultú s nagy kapacitású nemzet igényeit.

Van azonban a hivatásos, tanult zenészek és a cigányzenészek között hazánkban egy speciális népréteg: az úri magyar középosztály, mely nemcsak megmintázza, tanítja, terjeszti ezt a zenét, *de alkotja is.*

Ezt a *nemzetfenntartó* réteget pedig a magyar zenekultúrából kizárni nem lehet. Sem a felső ezrek, sem a legalsó tízezrek egymagukban nem képesek s nem is hivatottak a nemzet vezetésére, csupán azok, akik a nemzet gerincét alkotják s épen azért szilárd pozíciót kell biztosítanunk a dolgozó és a vezető népréteg nemzeti zenéjének azért is, mert szeretetből s műkedvelésből, s egyúttal hivatottságból is foglalkozik a magyar muzsikával s nem babérszerzés vagy kenyérkereset céljából. Mi imádjuk nemzeti zenénket, a kultúráltabb, újabb típusú műdalszerű dal! éppúgy, mint a földművelő magyar félhangban szegény, gyakran tiszta pentatonfelépítésű ú. n. parasztdalait s csodálkozó elismeréssel hajtjuk meg fejünket nagyjaink hatalmas zenei alkotásai s művészi teljesítményei előtt s alkotunk is nemzeti muzsikát, ehhez azonban egyáltalán nincs szükségünk külföldről ideszakadt, egyébként a magyar zenéről fogalommal sem bíró hivatásos muzsikusra. A legszebb dalokat, indulókat sem hivatásos zenészek írták; a Rákóczit sem. A Szózatot sem. Dalaink, melyeket a lateiner osztály termelt ki nagy részben, továbbá előadó művészeink, akik voltaképp, — mint Bihari, Lavolta, — dilettánsok voltak, — elragadtatták a világot. Nem szabad ezeket a hatalmas östehetségeket alacsony mértékkel mérnünk. A csillagok, üstökösök nagy részét műkedvelők fedez-

lék fel. Mikor a juhász botot cifráz vagy nótát farag: ezt műkedvelésből teszi. A magyar muzsika elsősorban a mienk s dallamszerkesztésének speciális, kötött szabályai vannak. (Hangsúly, ritmus stb.) Szerintem a magyar dal-muzsika helyes, igaz magyar előadásához ezen szabályok ösztönös követésén kívül még bizonyos véralkat és lelkeség is kell és képzettség egyáltalán nem szükséges, innen van az, hogy egy magyar paraszt nótázását megulánozni, visszaadni csak vele egy véralkatu, azonos fajtájú másik magyar képes: *idegen nem!*

Természetesen a hazain kívül más zenét is kell művelnünk, azonban szerintem: az idegen zenét tudni szép, de a hazait művelni kötelesség. Több helyet kérünk számáral Van-e az országnak szüksége a dzsezz-muzsikára? Azi hiszem, csupán Pestnek, s ott is csak egy rétegnek. Lassanként eljön ennek is a csendes elmúlása. Japánból már száműzték. Japán azonban a japánoké. Ez a nagy nemzet a zenében is nacionalista.

Magyarország most sem egészen a magyaroké. Hogy mennyire idegen még most is Budapestnek a magyar muzsika, arra példaként egy megtörtént esetet hozok fel. Körülbelül 20 évvel ezelőtt egyik jobb sorsra érdemes zeneszerzőnk operettel írt „Lavotta szerelme“ címen. Ebben a nemes izsépfalvi Lavotta János gyönyörű magyar táncai, verbunkósai szerepeltek, s ő maga is az ő lipikusan magyar életével. A darab Pesten 1—2 előadás után végleg megbukott. Nem kellett. Miért? Mert fővárosunkban a magyar zenének még mindig nincs szilárd talaja s számottévő közönsége, hiába hallja nap-nap mellett a nép igazi énekeit, vagy az abban gyökerező, magyar földben termelt, vagy kifinomult dal-, illetve tánczenét. Csokonainak, Lavottának s a magyar dalnak nem fővárosunkban, de vidéki városainkban s falvainkban van közönsége. Debrecenben, Patakon, Körösön, Szegeden s a tanyákon! Ezzel a zenével Budapest népének nagy tömege semmi közösséget nem érez, míg — amint valamelyik szellemes zenetudósunk mondotta — a hécsi német, ha akármilyen régi Strauss-walzert hall, azonnal magára ismer benne, dúdolja, tanulja, élvezi, felkapja s tovább adja, *mert ez számára szöveg nélküli nemzeti zene!*

Megújuló szárnyak*)

Új szárnyat épít a vén iskola,
Amely lélekben nem vénül soha.
Merészen tvő, ifjú röptű szárnyat,
Mely bizton lendít s látta új csodákat.
És szárnya ott kél újult létre ismét,
Ahol az elsőt bontogatta friss lég,
S Perényiék, Dobóék nyomdokán
Kelő nap csókja égett homlokán.

A szárny! A szárny! Magasba szökkenő,
Madárt a légből lendítő erő!
Ős iskolánk, míg rá nem törtek orvul,
Hány gyöngyszemet emelt ki szürke porbul,
Hány lélekszárny lett tőle feltörekvő,
Míg az övé is ép volt és növekvő,
Merész csapással fennen csattogó,
Rákócziné nagy hírét harsogó.

Volt kor, amelyben szárnya csonka volt,
De sorsával még akkor is dacolt;
Magát vonszolva, Dél s Észak felé szállt,
Meglakva Kassát, ős Gyulafehérvárt,
De visszatért az elhagyott tanyára,
S a csonka szárny is megnőtt nemsokára.
Beleznay nyugatra lendíté,
Nyugatról újjal Vay bővíté.

Így nőtt nagyobbra egyre iskolánk.
És akkor ismét láttunk új csodát:
Nyugat felől keletre kezdé szállni,
S öregségében önhamvává válni.
A régi szárnyak lassan porrá lettek,
Helyükbe ám új szárnyak nevedtek!
Im itt is nőtt egy — újkori csoda —:
Főnix-madár lett ez az iskola.

*) A pataki főiskoláról szól ez a verses krónika.

Megújulásban új erőre lel, —
Versenypályává lesz megint e hely.
Szárnycsattogás a benne zúgó lárma,
Madarének a műzsahad imája.
Amíg e szárnyban zsong a szorgos munka,
Nem gondolunk csak elmuló magunkra,
De látjuk, mint formál jövőt a mult,
Amely rég itt járt, s szállni itt tanult.

Építs hát s lendtis újabb szárnyakat,
És érj meg évet százat s százakat!
És hogyha szárnyad ismét törve lenne
S a tested lassan rommá görnyedezne,
Halj tenhamvadba, és szüless meg újra!
Vezessen csúcsnak újult élted útja!
Sohase légy te költöző madár,
Főnix maradj! S le nem győz száz halál!

Gulyás József.

Szalkay László, a pataki diák

Irta: Balogh István

Első éveit Mátyás király dicsőséges, hatalmas Magyarországon élte és a renaissance légkörében a humanista műveltség emelőin nevelkedett a Jagellók korának egyik legérdekesebb alakjává, mindenható kancellárrá, izig-vérig renaissance egyházfejedelemmé Szalkay László.

Mátészalkai származású, 1475-ben, vagy a következő évek egyikében született. Reánk maradt, saját kezével írott tankönyvében így írja a nevét: „Finis per me Ladislaum de Zalka . . .“ és „per me Ladislaum de Máthézalka . . .“ Születési idejét pedig Vincenzo Guidoto velencei követ egyik jelentéséből állapítjuk meg; 1525-ben írja Szalkayról: az erdélyi szélek felé eső, nem nevezetes helyen született és a jelenlés írása idejében 48—50 éves lehet.

A későbbi nagytúr pályafutása egyszerű családkörből indul el. Atyja iparos, ezért, mikor hatalmas tetőpontján támadások érik, nem egyszer velük szemére egyszerű származását: az egykorú írók „varga fiának“ nevezik, politikai ellenfelei pór származásúnak mondják. De ez utóbbi aligha áll: több jel mutat arra, hogy elszegényedett nemesi család sarja, s atyja a polgári életben helyezkedett el. Nemesi eredetre vall címere, amely 1525-ben kelt és az esztergomi főegyházmegye levélárában található oklevél után Török János adott ki: vízszintesen kettéosztott pajzs, az alsó mezőben lilium, a felsőben kiterjesztett szárnyú madár (hat yú?). Ugyanerre mutat az a tény is, hogy Lászlónak két fivére vitéli pályára lépett, amelyen e korban mindenki megalapozhatta szerencséjét ősi címere és jó kardja révén: Márton 1527-ben Eger várát védte János király szolgálatában, míg Balázs 1552-ben a hevesmegyei szarvaskői vár kapitányaként szerepel.

A gyermek László fényes tehetségei — jórészt ezeknek köszönheti későbbi gyors emelkedését — elég korán előtűntek.

Iskolai tanulmányai megkezdésénél két választása volt: ha polgár-ember akar maradni, méhet a városi iskolába, ahol megtanul mindent, amire a polgári életben szüksége lehet. Ha magasabbra vágyik, ha egyházi pályára akar lépni, vagy főúri, esetleg a királyi udvarban szeretne tisztséget beölneni, akkor az alaposabb és ma-

gasabb színvonalú kiképzést biztosító kolostori vagy káptalani iskolák egyikét kell választania.

Szalkay gyermekkorában már országszerte virágzott a renaissance által kitermelt humanista kultúra, amely a tudományos képzésben is érezte hatását. A humanizmus az embert önmagában nézte: képességeit, tudását iparkodott fejleszteni. Szolgálatába szegődtek az iskolák — bár még középkori lelkiességgel és erős természetfölötti beállítottsággal — és főleg az egyetemek. Itt nyerték kiképzésüket a papok is tudományos felkészültségük nagy előnyére, de nem egyszer a lelkiség rovására. Főpapi székekben gyakran látunk ebben az időben igazi tudósokat, a művészet és a tudományok bőkezű pártfogóit, akik a humanista műveltség csillogó köntösében pompázva nem egy tehetséges és nagyravágyó ifjú előtt szolgálhattak követendő példakul.

Mi volt az ifjú Szalkay terve a jövőt illetően, amikor tanulni kezdett, nem tudjuk, de mint diákot a sárospataki ágostonrendiek kolostori iskolájában találjuk. Patakon ezidőben három szerzetesrendnek volt kolostora: a domonkosoknak, ferenceseknek és ágostonrendieknek. Mindhárom tarthatott fenn iskolát, mégis úgy látszik, hogy Szalkay az ágostonosok virágzó humanista iskolájában tanult. Ezt először Lányi—Knauz Magyar egyháztörténelme állítja, a forrást azonban nem nevezi meg. Átveszik tőle mások is: Frankl, Fögel, újabban Horváth János. Viszont Zelliger és utána Szinnyi csak annyit tud, hogy Sárospatakon tanult. Legújabbán Korcsmáros kutatásaiból tudjuk, hogy ezidőben a lekipásztorkodással foglalkozó pataki ferencesek aligha tartottak fenn oly magas színvonalú iskolát, mint amilyenbe Szalkay járt; a domonkosok hasonló színvonalú iskolájáról a legszorgosabb kutatás is kétséget hagy, bár iskolájuk bizonyára volt. Ellenben virágzó humanista iskolát vezettek ezidőben Patakon az ágostonrendiek, s ez teljesen megfelel annak a képnek, amelyet Szalkay tankönyve után az illető intézetről festhetünk.

Szalkay, akinek páratlan műveltségét a humanista tudósok és költők egész serege rajongva dicséri, egész kiképzését ebben az iskolában nyerte, külföldi egyetemeken sohasem járt. Ezt, a valóban alig hihetőnek látszó tényt egyesek, így Zelliger és Szinnyi, nem is fogadják el. De a leghitelesebb bizonyítékot kapjuk erre vonatkozólag kortársának, a színes tollú humanista költő, Ursinus Veliusnak írásából, aki „Naenia” című verses kötete élére két

Szalkay-epigrammát helyezett, hogy lássa a külföld is, milyen tehetség nevelkedett Pannonia földjén.

Ellene mond külföldi tanulmányainak az is, hogy oly szerény viszonyok között élő szülők gyermeke csak valamely pártfogó főpap vagy főúr költségén tanulhatott volna idegenben. De erről semmi emlékünks nincs és ő maga sem említi. Egész életében bizonyos rátartási büszkeséggel töltötte el az a gondolat, hogy saját hazájában talált lehetőségekkel, és saját ereje révén vitte oly sokra. Joggal mondhatjuk tehát, hogy a pataki ágostonrendiek iskolájának legsebb dicsérete Szalkay gyors és szédítő pályafutása.

Művelődéstörténeti szempontból páratlan, de jórészt még kiaknázatlan érték számunkra Szalkainak saját kézírású tankönyvül használt diáriuma, amely a nevezett iskola 1489—90. tanévi tanulmányi anyagát tartalmazza. Ez a legrégebbi ránkmaradt iskolakönyvünk, egyben ebből a korból az egyetlen ilyenemű emlék, mert a kor összes tanulmányi feljegyzései, tankönyvei, és oktatásügyi emlékei megsemmisültek a törökkel vívott százados harcok során.

A nevezetes kézirat, amely még ma is jó állapotban van, 258 levélből áll. A számozás, amelyet követni fogunk beosztásban, a lapokra ceruzával van felírva.

Tartalma élénk fényt vet az iskola szellemére. A magasabb műveltség közlését célzó, következőleg a kor művelt emberének szükséges ismereteket nem mindennapi színvonalon tárgyaló, igazi humanista iskola. Igen képzett, sokoldalú tudóst mutat be Szalkay tanárának Kisvárdai János borostyánkószorúsnak személyében, akinek előadásai nyomán írta meg a tankönyvet. Úgy látszik az egyes tantárgyakat külön fejezetben írta László diák, még pedig egyidejűleg és az egyes részeket csak ezután fűzték egybe. Erre mutat az, hogy az egyes önálló részek első és utolsó lapjai a sok használattól bepiszkolódtak, megkoptak. Úgy volt ez lehetséges, hogy a jelzett lapok az összefűzés előtt az egyes önálló részek fedőlapjai voltak.

Az egyes szakaszok gondosan, szépen írott sorokkal kezdődnek, a szakaszok végén már jóval hanyagabb az írás. Ez is arra mutat, hogy a részeket utólag fűzték egybe.

A könyv többek közt a következőket tartalmazza:

Az 1489. évi egyházi naptár beosztását csillagászati jegyek és táblázatok segítségével. Címe nincs, az eleje csonka.

Érdekessége ennek a naptárnak, hogy kevés szentet tartalmaz, és a magyar szentek közül még egyet sem említ.

Zeneelméleti feljegyzéseket közöl, de nem tünteti fel a címet.

Az egyházjog területéről is szól: Circa lecturam arboris consanguinitatis.

Nyelvészeti szempontból igen értékes a 80/a—167/a rész: incipit ecloga Theodoli. A latin szöveg egyes szavait a sorok közé írott magyar szavakkal (glosszák) fordítja le, ezzel a korabeli magyar beszédnek és írásnak fontos emlékét örökíti meg. Érdekes megfigyelni a felsőliszai i-ző nyelvjárás jelentkezését, amely későbbi magyar leveleiben már eltűnik. Az ecloga tartalmából egy rész néhány jellegzetes glosszával:

Egy nyári napon, amidőn a nap az „éghnek tyzenkettőd rizenben“ volt, „görfög országnak athenas nevű városából“ származó Psewstes, fiatal pázstor letelepedik „hásfának kyssyge alá“, sip fujva fel „popháyát“, amelyből „zóknak ezer lychán“ ömlik a szép zene.

A tőle nem messze levő „kwthfw melleth“ birkáit őriző Alatia nevű leánya oly édesen „kynthornála“, hogy „ides zaw kynthornának zawayth“ hallva, a patak is megbűvölten akadt meg folyásában.

Hallgatta ezt Psewstes és „bánathnak myrghivel — az más parthnak magasságáruul — wetekedésre“ szólítja fel a leánykát.

Alatia győzött és az ifjú kérte, hagyjon fel az énekkal, mivel már „estellik“ és a „föld alá vetteteth hydegh“ felszáll.

A pázstorköltemény után következik Szt. Bernát műve: „de contentu mundi et appetitu divinatorum“, versbe foglalva, de már nem pusztán tanítási, hanem nevelési cézzal is.

Grammatikai és retorikai szempontból figyelemreméltó rész a Rhetorica Tybini oratoris. Sok latin és görög szót értelmez származtatva.

A sárospataki iskola diákja tanulmányai befejezése után a legszöbb reményekkel nézhetett a jövendő elébe. Rendkvüli tehetsége és értékes ismeretei birtokában nyitva volt előtte az út a boldogulás felé.

Szalkay gyorsan haladt ezen az úton, mindig előbbre. Nagyszerű érzékkel ragadta meg a haladását elősegítő alkalmakat, tudott várni, alkalmazkodni és csendben, de következetesen dolgozni a siker érdekében, 1494-ben már a királyi udvarban találjuk. Nem-

sokára a kincstartó segédje; majd Anna királyné bizalma a királynéi birtokok kormányzójává teszi meg őt.

Új szakasz kezdődik életében, amikor 1511-ben bekerül a királyi kancelláriába és fiatalon magas méltóságra jut 1513-ban: Ulászló kegye a váci püspöki székbe emeli. Ettől kezdve valósággal repül pályáján. 1518-ban átveszi a kancellária vezetését. A váci püspökséget felcseréli az egrivel, majd Szatmári György halála után 1524-ben az ország primása lesz. Mint főkancellár az ország kormányzásában a főszerepet viszi a Mohács előtti években.

A mohácsi síkon hősi küzdelemben áldozatul adja életét a hazáért.

FIGYELŐ

A FÁY-CSALÁD ALAPÍTVÁNYAI A PATAKI FŐISKOLABAN.

A Fáy-család több alapítvánnyal szerepel a pataki főiskola jöltevői között. 1. Fáy András 180 forint. Bejött 1796 ápr. 13. 2. Fáy Mihály 1000 rh. forintot hagyott az új épületre (1812). Devalváció után 168 korona lett. 3. *Fáy András* 400 forintot adott a bibliotékának magyar könyvek vásárlására, mikor meséivel a Marczibányi-jutalmat nyerte el (1835). 4. Fáy László 800 forintot hagyományozott a főiskolára. Ez devalváció után 463 kor. érték lett. 5. Fáy Zsuzsanna 500 rh. forintot hagyott. Ez devalváció után 420 kor. értékű lett. — Ezek az adományok természetesen a pénzügyi válságok miatt teljesen elértéktelenedtek.

Fáy Andrásnak folyóiratunk 85. oldalán említett *íjjutkori képmásáról* a Kazinczy leveleiben is többször szó esik. (XX: 513., 515., 505., 306. l.) A 306. lap szerint 1828 áprilisában adta át a könyvtárnak Kazinczy. Ünnepeyles elhelyezé-

séről annakidején az Erdélyi Híradó emlékezett meg. (1828. 15.)

G. J.

EGY PÉNZINTÉZET FÁY ANDRÁS-ALAPÍTVÁNYA.

A legrégebb magyar pénzügyintézet: a Fáy András által alapított Pesti Első Hazai Takarékpénztár-Egyesület igazgatósága a szokásos nyereségfelosztási javaslatot ebben az évben új tétellel bővítette ki. A Takarékpénztár igényjogosultnak ismer el egy intézményi arra, hogy az üzleti eredményből évről évre részesedjék. Az új intézmény célja a szórvány-magyarság gondozása. Nem nobiles gesztus ez a Takarékpénztár-Egyesület részéről, de a hálás kegyelet folytatólagos lerovása Fáy András emléke előtt. Ez a nagynevű pénzügyintézet Fáy-relikviákat gondoz, elkészítette Fáy András szobrát, mely leleplezésre vár, most pedig Fáy András-alapítványt létesített. Nemcsak arra adott példát ezzel az alapítással, hogy a vele kapcsolatban álló vidéki intézetek egész sora nyomana

lépjen, de arra is: hogy kell megbecsülni, ébrentartani, gondozni nagyjaink emlékét.

(7a.)

BENES,

A RESTAURATOR.

Két sajtóközlemény van előttünk. Az egyik a Pozsonyi Magyar Hirlap 1930 július 17. száma, a másik a Nouvelle Revue de Hongrie c. folyóirat 1942 decemberi száma.

Az első többek közt elmondja, hogy a Magyar Nők Országos Zrínyi Ilona Köre kérvénnyel fordult Beneshez, az akkori Csehszlovákia akkori miniszterelnökéhez *II. Rákóczi Ferenc borsii szülőházának* megmentése érdekében, mert az a hír terjedt el, hogy az új állam egyik sürgős feladatának tekinti a rozzant történelmi kastély lebontását, hogy így kő- és faanyagából az ottani cseh telepések építési anyaghoz juszanak. Elmondja a magyar nők feljajduló kérvénye, hogy ez a hír megsebezte a magyar, szlovák és rutén nemzet lelkét, egyben utal a magyar és cseh népnek Podjebrádig és Mátyás királyig visszanyuló baráti kapcsolataira és a Rákóczi-féle szabadságküzdelmek idején elszenvedett közös elnyomatásukra.

A kérvénynek nem sok ered-

ménye volt és a történelmi kastély lebontásának terve nyilván csak azért nem valósult meg, mert a csehszlovák állam vadonutaj épülete előbb dőlt össze a borsii „rozzant“ kastélynál, amelyet az azóta visszatért magyar uralom pompásan restaurált.

A Nouvelle Revue de Hongrie-ben pedig Prasznovszky Iván mondja el Benes legújabb világépítő tervét, amely eredetileg az amerikai *Foreign Affairs* c. folyóiratban jelent meg és amelynek 7 pontja rövid összefoglalásban a következő: 1. Nyugat-Európa rendezése Franciaország és Anglia közt, Belgium és Hollandia bevonásával; 2. Németország önálló fejedelemségekre való feldarabolása; 3. Olaszország szigorú megbüntetése Afrikában és a Földközi tengeren; 4. Közép-Európa átszervezése Csehszlovák—lengyel blokk alapon, amely blokkhoz Ausztria, Magyarország és esetleg Románia csatlakozna; 5. Baikán-blokk megalakítása Jugoszláviával, Görögországgal, Albániával, esetleg Romániával; 6. Oroszország teljesjogu nagyhatalommá való visszaállítása; 7. Az észak-európai kisállamok egybefoglalása, Angliával és Oroszországgal egyetértőleg. Európa délkeletén pedig Spanyolország

és Portugália maga döntene sorsa fölött.

Benes tehát körülbelül ugyanolyan szerepet szánt Magyarországnak Uj-Európában, mint amilyent a borsii kastélynak Csehszlovákiában. Nyilván minket is rozzantaknak tart továbbbi önálló nemzeti életre és azért akar egy újabb életrevaló szláv blokkba bekebelezni.

Minden reményünk megvan azonban arra, hogy amint nem vették figyelembe Benes terveit a borsii kastély restaurálásánál, nem fogják figyelembe venni világ-rendező és rengelő terveit Uj-Európa felépítésénél sem.

KOSSUTH-KÉZIRATOK A PATAKI KÖNYVTARBAN.

Kossuth Lajos fiatal ügyvéd évei még homályban vannak a kutatók előtt. — *Thuránszky István* adományából nemrég néhány okmány került a pataki főiskolai kézirtár birtokába, amely kétségtelenné teszi, hogy apjával együtt volt s a *báró Fischer-család* nagykövesdi uradalmának volt ordinárius fiskálisa. Az okmányok Nagykövesden 1828 január 11. és 12-éről vannak kelteztve és elszámolások vagy nyugták az apja részére felvett pénzüsszegekről. G. J.

MAGUNKRÓL

ÉS EMLÉKEINKRÓL

EGY BAKANÓTA TÖRTÉNETE. Az első világháborúban, 1925. január elején mentem ki a szerb frontra a szatmári tizenkettesekhez. Az ezred a Potiorek Oszkár hadserégfőparancsnoksága alatt volt és kudarccal végződött harcok fáradalmait pihente a Száva inenső partján. Potiorek, aki a serajevói gyilkos merénylet alkalmával a sötét emlékü trónörökös gépkocsijában ült, akkor már a nyugdíjasok felelőtlenségét élvezte, s eltűnődhetett azon, hogy mi volt a nagyobb szerencsétlenség: az-e, hogy a trónörököspárt a szerb suhanc golyói leterítették, vagy az, hogy ő ült a gépkocsijukban, mert valószínű, hogy ennek az utóbbi véletlennek volt köszönhető az ő hadserégfőparancsnoki megbízatása.

A viharvert ezred tábori őrsöket állított fel a Száva mentén. Csendes volt a front és csendesek voltak a katonák. Csendesek, éhesek, tetvesek és piszkosak. A tisztálkodást a parti puszták gémeskútjainál végezték a januári hidegben. Hát bizony ezenközben nem nótázhattak, mint a hátszói konyhalányok mosogatás közben, de ami mondanivalójuk volt, azt elmondották szabatosan, pucér, kendőzetlen, szittya magyar zamattal.

Az étellel, itallal csehül álltunk. A legénység is, mi is: a tiszték. Hamuszínű volt a levesünk, ám vonzóan sárga volt a tésztánk, de nem a tojástartól, hanem a bécsitöktől. Ital? Mocsárizű víz.

De rövidesen javult a helyzet. Került szakács. Került egypár „gazdátlan” süldő. Jöttek a szegedi arbeiterek, hogy lövészárkot ásanak (már t. i. nem maguknak, de nekünk), hogy remek halakat horgásszanak ki a Szávából s még remekebb halászlét készítsenek belőlük. Gurulni kezdtek a dalmát bikavérrel telt természetes hordók is. A vezérkari főnök most már nem jelenthette, hogy: Délen a helyzet változatlan. A rideg kupákba — értsd: a menekültek által hátrahagyott rozsdás vedrekbe — piros bor került, s megtörték a csendet az újkori búsuló kurucok férfikarai. Egyszál cigány is akadt, Gerebenes Illés nagybányai primás becses személyében, s gyöngyélet lett a katonaelet.

Versírásba kezdtem. Silány és szánalmas foglalkozás ez a materialisták szemében. Nekem aranyat ért mindig; akkor is, mikor a polgári élet hajótöröttei közé számítottak a szánakozni szeretők s ebben a sorban fitymáltak a törpék és csipkedtek a verebek; akkor is, mikor nem kellett sem útlevel, sem kötélhágcsó ahhoz, hogy rabhegyek ormaira hágjak. Felsegítettek a lélek és gondolat szárnyai.

Teltek a hetek, hónapok, közben nemcsak a nóták, de a fegyverek is törték a csendet, mikor — egy késő tavaszi napon — az a gazdátlan hír terjedt el a táborban, hogy rövidesen vége van a háborúnak.

Gerebenes majd kiugrott a bőréből.

— Nem megmondtam, főhadnagy úr, hogy a tavaszon vége lesz?

— Vége, ha vége — feleltem.

— Vége lesz, ha meg tetszik hallgatni.

— Hallak, Illés, hallak.

— Tessen egy nótát írni arról, hogy vége van a háborúnak. Azt mondik az öregek, hogy ha sokszor pingálik az ördögöt a falra, hát akkor osztán egyszer csakugyan megjelenik. Tessen idehallgatni. Ha megtetszik írni a háború végéről a nótát, aztán a bakaság fújni fogja százszor is egymásután, hát megjelenhetik az ördög helyett az angyal is, ha szép lesz a nóta. Jól mondom?

— Jól.

Megírtam, Gerebenes szájába adtam, és így hangzik:

*Vége van a háborúnak,
A kínszenvedésnek,
Nézzétek el a bakának,
Hogy egy kicsit részeg.
Megmenekült a haláltól,
Haza visz az útja,
Kifelé áll a mundérból
A szekere rúdja.*

*Odahaza száz ölelés,
Száz édes csók várja,
Nem a fagyos lövészárók,
Más lesz a párnája,
Nem füttyül a füle mellett
Csak az esti szellő,
Azt füttyüli: a csatában
Ő volt a legelső.*

Maláriát kaptam. Nem a versírástól, de a Száva menti mocsarak miazmáitól.

A háltországba kerültem s itt fölépülésem után, a kassai honvédönkénteseket tanítottam a gyakorlati és szolgálati szabályokra. Megtanulták a koraszülött nótát is — sokkal hamarább, mint a

szabályzatokból feladott leckéket s fűjták a kassai utcákon végig, még akkor is, mikor a kassai Militerkommandó a város bellerületén megtiltotta a nótázást. Vállaltam értük a felelősséget. Mert Tompának sem volt talán igaza akkor, mikor azt dalolta, hogy „magát az elnyomott magyarnak kisírni sem szabad“, de hogy a harctérre készülőkön a nótázástól eltiltsák, ha nótás kedve szívből jön (akkor pedig szívből jött az!), az ilyen rendelkezést — úgy éreztem — az alantas tisztnek nem lehet komoly kötelessége betartani. Így került azután a nóta, mint „legújabb háborús szerzemény“, egy fővárosi napilapba.

De a lapba talán nem is Kassáról került, mert éppen úgy kerülhetett az ország bármelyik részéből, amint ez az alábbiakból kitűnik.

Mikor — 1917-ben — visszakerültem szülővárosom élére, szüretre hívtak meg Újhely közelében levő Káté nevű szőlőhegyre. Ezen a szüreten egyszer csak olyasféleképpen éreztem magamat, mint Váradi versében Petőfi a Hortobágyon, mikor meghallotta „*A vitéznek megtiltatni nem lehet . . .*“ kezdetű dalát. A taposólegények — szabadságos 65-ös bakák — rágyujtottak a nótára: *Vége van a háborúnak . . .* S ami valósággal csodálatos: szóról-szóra fűjték a szöveget, csupán egy szót változtattak meg benne, de azt aztán alaposan. Ez az egy szó nemcsak arra volt alkalmas, hogy az értelem nyakát csavarja ki, de arra is, hogy botránkoztasson. Szerencsére: a szüreten nem voltak jelen kényes izlésű dámák. A taposók tánca pedig talán a „betéttől“ lett temperamentumosabb, aminek a gazda örült legjobban.

Ez a nóta, úgy látszik, élni fog, míg hadviselő magyar baka lesz a világon. A múlt évben Szerencsen és Csapon hallottam a menetelő, illetve szabadságra menő bakáktól. Mások ugyanakkor, előbb vagy később másutt hallhatták. Mert kétségtelen, hogy a nóta már az első világháború idején elterjedt úgy a közös, mint a honvéd gyalogság alakulataiban.

Megvoltak ennek az elterjedésnek a maga természetes okai: egyfelől az élet szeretete, mely általában minden emberszívet dobogtat, másfelől a büszkeség, mely hősi erényről zeng a nóta szárnyain.

Farkas Andor.

KARPATHY LASZLÓ „BEÉRKEZIK“. Dóczy, Pete, Szentirmay, Fráter, Balázs társaságában volna a helye, mikor magyar nótaszerzőket emelegetnek a multat vissza-visszasóhajtozó magyar urak. (Ha ugyan vannak még ilyenek.) Szüleit nem ismertem. A felesége talán Barna Miskának volt késő unokája, mer. cigánysorból került az oldala mellé. Talán Kolozsváron kötötte magához, mert ott is megfordult s cigánybandában muzsikált.

Azok közül az embertípusok közül való volt, akik nem hoztak magukkal semmit az életre azokból a tulajdonságokból, melyek az egyéni boldoguláshoz, a reális élet megalapozásához szükségesek. Bohém volt és művész. Én-jében a kettőt sohasem tudta, de talán nem is akarta (hátiszen hiába is akarta volna) különélésre bírni.

Virtuóz hegedű- és zongorajátékos vol., míg mind a két karját használhatta. Később, a háborúból hazakerülvén, már csak az egyik kezével játszhatott zongorán, Zichy Géza módjára, — ha sikerült valahol zongorához ülnie.

E hangszer mellett saját és mások szövegeire nótákat és műdalokat komponált.

Az első világháború idején széltében elterjedt „Levél jött, levél jött . . .“ kezdetű háborús dala, melyben özvegy Kiss Andrásné katonafia vigasztalja az édesanyját.

*Végzünk a muszkával
Tudom nemsokára,
Hazamegyek, anyám,
Karácsony napjára,
Karácsony napjára.*

Újhely város élén álltam akkor, mikor hányt-vetett hajója ott vetett horgonyt. Eljött hozzám, hogy alkalmazzam a városnál. A zempléni Matolay-családdal való rokonságára hivatkozott, mint kvalifikációra és pikkoló-doktorátusára, mint mellékkörülményre.

Magamhoz vettem titkárfélének.

Teljesen hasznavehetetlen volt, nem lehetett rábízni semmit. Nehezemre esett, de rövidesen el kellett bocsátanom.

Azután még kétszer láttam.

Egy hideg őszi estén eljött hozzám Olchváry Ernővel, a híres zempléni gordonkással. Muzsikáltunk a késő éjjeli órákig. Közben a hegedűmet letettem, ketten maradtak. Olchváry gordonkázott, Kárpáthy — már akkor félkézzel — zongorán kísérte.

Hallottam én életemben sok gyönyörűséges muzsikát, de annál

szívhezszólóbbat, mint amelyet ők kettesben produkáltak, talán soha. Felejthetetlen est volt, csupa zenei élmény.

Nekem azért is emlékezetes volt s az is marad örökké az az este, mert másnap reggel dideregve mentem a városházára.

Mikor t. i. a két vendég távozóban volt, a verandán megszólalt Kárpáthy az ő kissé nyafogó hangján:

— Az istenfáját, meg fogok fagyni az úton, olyan kegyetlen hideg van.

A polgármesterek szombathelyi kongresszusára vettem egy überciherét, ott lógott a veranda falába ékelt fogason. Vadonatúj volt. Leakasztottam.

— Nesze, vedd fel, a tied.

— Úgy érkeztem ide, mint egy koldus, s úgy távozom, mint egy herceg — mondotta boldogan, s mielőtt megakadályozhattam volna, megcsókolta a kezemet.

Ujhelyből való elköltözése után még egyszer láttam.

Sashalomról jött, igen felvillanyozottan.

— Tolvajt fogtam — ujságolta megérkezésekor.

Egy ügyvédi meghatalmazást kotorászott elő a zsebéből s elém teregette:

— Ird alá, bátyám.

— Mi ez? — kérdem.

Megmagyarázta. Valami Kovács Viktor nevű úr ellopta közös szerzeményünket, melynek szövegét én, muzsikáját ő írta, s megjelentette a Nádor-albumban.

— Bepereljük a betyárt — mondta harciasan.

Aláírtam a meghatalmazást.

— Látod, bátyám, — mondta nevetve — mégiscsak „beérkeztem.“

Folytatása nem volt az ügynek. A „betyár“ átlépett az akkori Csehszlovákiába, s üthettük bottal a nyomát.

Kárpáthyt sem láttam többé.

Csak közös dalunkat hallom itt-ott néha (természelesen: nem a rádió közvetítésében): „Adjatok egy koldusbotot a kezembe...“

F. A.

A FÁY ANDRÁS TÁRSASÁG

ÉLETE

MAJUS HARMINCADIKAN lesz 157-ik évfordulója Fáy András születésének.

Társaságunk nem zárandokolhat el a szlovák impérium alá került kis szülőfaluba: Kohányba. Szerencsen, Társaságunk székhelyén fog ünnepelni. Csendben, külsőségek mellözésével, bensőségesen. Ahogy illik ebben a véráldozatos, megpróbáltatásokkal teljes és terhes időszakban.

Május 30-án d. e. 11 órakor tartjuk *első nagygyűlésünket* a szerencsi Rk. Kultúrházban. A nagygyűlés tárgysorozatán *Harsányi Zsolt* és *Mécs László* th. elnökeink fogják megtartani székfoglalójukat.

A kora esti órákban szerény társasvacsorára ülünk össze, hogy a Fáy-serleget felavassuk. A serlegavató beszédet *Preszly Elemér* titkos tanácsos, Társaságunk alapító tagja mondja.

ALAPSZABALYAINK ERTELMÉBEN. Társaságunk alapszabályait sokszorosítani nincs módunkban. Viszont tagtársaink magatartásából és leveleiből azt állapítottuk meg, hogy erre nagy szükség volna. Ha ezt a szükségét nem tudjuk egyelőre kielégíteni, legalább azokat a rendelkezéseket közöljük e helyen, melyek ismeretének hiánya Társaságunk életműködésére bénítólag hat.

4. §. *Tiszteletbeli és rendes tagokul csak zempléni írók és művészek választhatók.* (Zemplénieknek tekintendők azok, akik Zemplén megyében születtek, vagy annak területén állandó lakhellyel bírnak.)

Törzstagok azok, akik magukat, a Társaság céljainak előmozdítására, *három éven át* 6 pengő évi tagsági díj fizetésére kötelezzik (Ez a kötelezettség minden gyűjtőiven fel van tüntetve. *Akik tehát törzstaggyűjtő ivünket aláírták, 3 évre elkötelezték magukat.*)

5. §. A Társaság munkásságát a tiszteletbeli és rendes tagok fejtik ki. Utóbbiak az általuk szabadon választott tárgyról *székfoglaló tartására kötelezettek.* A már korábban kifejtett érdemes mun-

kásságra való tekintettel a választmány a székfoglaló tartásának kötelezettsége alól felmentést adhat. Tiszteletbeli tagok székfoglaló tartására nincsenek kötelezve, de az elnökség által erre felkér- rendők.

9. §. *A tagsági díjak az első félév végéig kifizetendők; az év közben felvett törzstagok az egész évi tagdíjat kötelesek fizetni.*

10. §. c) Amennyiben a törzstag kilépési szándékát az utolsó évben bejelenti, tagsága megszűnik. Ilyen bejelentés hiányában a törzstagsági kötelezettség újabb 3 évre meghosszabbodik.

11. §. Az a rendes tag, aki a Társasággal szemben fennálló kö- telezettségének ismételt felkérésre sem tesz eelget és mulasztását, vagy akadályoztatását sem igazolja, a választmány javaslatára a közgyűlés által *a tagok sorából törlendő.*

Alapszabályaink fenti kivonatos ismertetése után tiszteletel- kérvük egyrészt rendes tagjainkat (író, költő és előadó művésztár- sainkat) arra, hogy *székfoglaló tartására való készségüket az el- nökségnek (Taktaszada) legyenek szíveesek tudomására hozni* vagy ha székfoglaló tartásában akadályozva vannak, küldjenek írásműveikből folyóiratunk számára valamit; kérjük másrészt azon törzstagjainkat, akik tagdíjhátralékban vannak, legyenek szí- vesek *fizetési kötelezettségüknek folyóiratunk jelen számának kézhezvétele után a legrövidebb idő alatt eleget tenni.*

A törzstagjainkat illető tagsági okleveleket júniusi számunk- hoz mellékeljük.

Tiszteletbeli és rendes tagjaink tagsági oklevelét székfoglalójuk tartása alkalmával elnökünk adja át, rövid beszéd kíséretében.

Új törzstagjaink névsorát folyóiratunk jövő számában kö- zöljük.

A szerk. bizottság.

A szerkesztő-bizottság elnöke:

FARKAS ANDOR.

A bizottság tagjai:

MOSOLYGO JÓZSEF, MARTON LÁSZLO, ZOMBORY ANDOR.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: *FARKAS ANDOR.*

Szerkesztőség és kiadóhivatal: *TAKTASZADA.*

Nyomatott: Ludvig István könyvnyomdájában Miskolc, Rákóczi-utca 18. Tel.: 18—69.

Zempléni Fáklya

a Fáy András Társaság kiadásában jelenik meg. — Minden cikkért trója felel. — A folyóiratot a Társaság törzstagjai tagilletményként kapják, az évi 6 pengő tagsági díj befizetése ellenében. — Folyóiratunkra előfizetésnek nincs helye. Megjelenik szeptember, december, március és június hónapokban.

E szám az 1942—43. irodalmi évnek harmadik száma. A második évi 6 pengő törzstagdíj esedékessé vált.

